

JÖNKÖPING UNIVERSITY
School of Health and Welfare

”Vi har gjort en egen variant”

En kvalitativ studie om hur familjehemssekreterare
förhåller sig till sitt handlingsutrymme.

Cecilia Åkesson & Julia Storck

Socionomprogrammet Termin 6

Examensarbete 15 HP

Kandidatuppsats i socialt arbete

Våren 2016

Sammanfattning

Huvudsyftet med denna studie är att undersöka hur familjehemssekreterare förhåller sig till sitt handlingsutrymme vid utredning av blivande familjehem. Åtta semistrukturerade intervjuer med olika familjehemssekreterare har genomförts och analyserats. Analysen av resultatet visade att familjehemssekreterarna upplever sitt handlingsutrymme som stort men att olika faktorer upplevdes begränsande. Exempelvis uppfattades tid och resurser som en begränsning. Familjehemssekreterarna kunde se vissa utmaningar i utredningsarbetet till exempel att det inte finns fler lämpliga utredningsmetoder. Det visas också i studiens resultat att familjehemssekreterarna är ambivalenta i sitt förhållningssätt till ökad eller minskad styrning. De kan både se nyttan i ett stort handlingsutrymme men även vissa risker i att bedömningarna kan bli för färgade av deras värderingar och erfarenheter.

Nyckelord: Handlingsutrymme, gräsrotsbyråkrat, familjehemsutredning, standardisering, evidensbaserad praktik

Abstract

The main aim of this study is to examine how social workers who assess foster families relate to their discretion in the assessment process. Eight semi-structured interviews with different social workers were conducted and analysed. The analysis of the data demonstrated that the social workers perceive their discretion to be quite extensive, but also that different elements were seen as limiting their discretion. For example time and resources were considered to be limiting factors. The social workers could see some challenges in the assessment process, for example the lack of additional assessment methods. The results of the study also show the social workers to be ambivalent in their attitude to increased or decreased direction. They can see the benefits of an extensive discretion, but also the risks of their assessments being too influenced by their own values and experiences.

Key words: discretion, street-level bureaucrats, foster family inquiry, standardization, evidence based practice

Förord

Vi vill tacka de familjehemssekreterare som ställt upp som intervjupersoner och generöst delat med sig av sina tankar.

Dessutom vill vi tacka vår handledare Sofia Enell som bidragit med idéer, kunskap om ämnesområdet och en vilja att vi skulle lyckas.

Jönköping, 10 juni 2016

Cecilia och Julia

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
2. Bakgrund	3
2.1 Familjehemsvård och familjehemssekreterarens uppdrag	3
3. Tidigare forskning	5
3.1 Utredning ur ett historiskt perspektiv	5
3.2 Stabila placeringar	5
3.3 Utredningsmetoder	6
3.3.1 Kälvestenmetoden	6
3.3.2 PRIDE-metoden	7
3.3.3 Kritik gällande Kälvesten- och PRIDE-metoderna	8
3.3.4 BRA-fam	9
3.4 Utvecklingstendenser i socialt arbete	10
3.4.1 Standardisering och evidensbaserad praktik	10
3.5 Sammanfattning av tidigare forskning	12
4. Teoretiska utgångspunkter	13
4.1 Människobehandlande organisationer	13
4.2 Gräsrotsbyråkraten	14
4.3 Handlingsutrymme	15
5. Metod	17
5.1 Avgränsning	17
5.2 Förförståelse	17
5.3 Litteratursökning	17
5.4 Urval	17
5.5 Datainsamlingsmetod	18
5.6 Analysmetod	19
5.7 Kvalitetskriterier	19
5.8 Etiska aspekter	20
6. Resultat och analys	22
6.1 Att förhålla sig till utifrån	22
6.1.1 Tid och resurser	22
6.1.2 Verksamheten	23
6.1.3 Tradition	25
6.1.4 Tillgång till alternativ	25
6.1.5 Utveckling mot standardisering och evidensbaserad praktik	26

6.1.6 Tillgång till familjehem.....	27
6.2 Att förhålla sig till inifrån.....	28
6.2.1 Kompetens.....	28
6.2.2 Magkänsla	29
6.3 Sammanfattning av resultat och analys	30
7. Diskussion	32
7.1 Resultatdiskussion	32
7.2 Metoddiskussion.....	34
8. Slutord	36
9. Referenser	37

1. Inledning

Ibland kan ett barns situation kräva att samhället träder in och en placering utanför det egna hemmet kan bli aktuell. Socialnämnden ansvarar för olika insatser för barn och ungdomar som behöver stöd eller skydd. Den vanligaste formen av insats är att hjälpa familjen genom stöd på hemmaplan för att försöka undvika en separation mellan barnet och föräldrarna. När detta inte är möjligt kan socialnämnden anse att en placering i familjehem är nödvändig (Socialstyrelsen, 2013). I den senaste statistiken från Socialstyrelsen (2014) var totalt 32 600 barn i Sverige placerade utanför hemmet under året 2013 vilket var cirka 3000 fler barn än året innan. Denna ökning skulle enligt Socialstyrelsen kunna förklaras av de ensamkommande flyktingbarn som kommit till Sverige.

Familjehem kan enligt Socialstyrelsen (2013) se olika ut, det finns så kallat *nätverkshem* eller *släktinghem* där familjehemmet redan är känt inom barnets eller ungdomens nätverk. Det finns också familjehem där barnet eller ungdomen inte har någon kännedom om familjen sedan tidigare. Det finns även familjehem som kallas *konsulentstödda familjehem* eller *förstärkta familjehem* där privata verksamheter rekryterar och ger stöd till familjehem. Enligt 6 kap 6 § i Socialtjänstlagen (SFS 2012:776) får inte ett barn placeras i ett familjehem utan att förhållandena och förutsättningarna i hemmet är utredda av socialnämnden. Socialnämnden kan därmed inte besluta att ett barn ska placeras för stadigvarande vård och fostran i ett familjehem utan att en familjehemsutredning är gjord. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd 4 kap 1§ (SOSFS 2012:11) säger att en lämplig placering ska vara trygg, säker, ändamålsenlig och präglad av kontinuitet. Utifrån de allmänna råden ska socialnämndens bedömning också ta hänsyn till om familjehemmet kan tillgodose barnets individuella behov.

En familjehemssekreterare är den tjänsteman som bland annat ansvarar för att utreda om en familj är lämplig för att ta emot barn som inte kan bo i sin egen familj.

Familjehemssekreteraren har vissa lagar, föreskrifter samt allmänna råd att förhålla sig till när familjehemsutredningen genomförs. Det specificeras inte närmare i lagar, föreskrifter eller i allmänna råd hur utredningen ska gå till, därmed får den enskilde familjehemssekreteraren använda sig utav sitt handlingsutrymme, ett begrepp som enligt Esping (1984) handlar om att göra individuellt förnuft av generella regler. Lipsky (1980/2010) myntade begreppet gräsrotsbyråkrat vilket syftar på en anställd i offentlighetens tjänst som har direktkontakt med medborgare, samt ett väsentligt handlingsutrymme i sitt arbete. Det gräsrotsbyråkraterna har gemensamt är att de upplever liknande arbetsförhållanden i och med sin roll emellan organisation och klient.¹ Den aktuella gräsrotsbyråkraten för denna uppsats är familjehemssekreteraren.² Familjehemssekreteraren behöver göra individuellt förnuft av generella regler i familjehemsutredningarna. Då det inte är specificerat hur en familjehemsutredning ska gå till kan det beroende på kommun eller från en familjehemssekreterare till en annan skilja sig i vilken utredningsmetod som används vid

¹ Klienten för denna studie är det tilltänkta familjehemmet.

² Vad den socialsekreterare som arbetar med familjehemsvård kallas kan variera i olika kommuner men vi har i denna uppsats valt att använda titeln familjehemssekreterare genomgående för att undvika förvirring.

utredningen av ett familjehem. De vanligaste utredningsmetoderna i Sverige är enligt Enell, Hultman och Jergeby (2009) Kälvestenmetoden och Parents Resources for Information Development and Education, (hädanefter kallat PRIDE). Det faktum att utredningsmetoder skiljer sig åt kan enligt Socialstyrelsen (2012) leda till att bedömningar över landet inte blir likvärdiga. Ett sätt att göra kommuners arbete mer likvärdigt kan enligt Ponnert och Svensson (2015) vara att standardisera arbetet. En standardiserad bedömningsmetod som enligt Socialstyrelsen (2012) används i familjehemsutredningar i Sverige är BRA-fam. Ett begrepp nära kopplat till standardisering av det sociala arbetet är evidensbaserad praktik, som enligt Ponnert och Svensson (2015) samt Socialstyrelsen (2016) består av forskningsbaserad kunskap, den professionelles egna kunskaper och färdigheter samt klientens önskemål.

Ambitionen om evidensbaserad praktik väcker frågor om familjehemssekreterarens olika arbetssätt, om hur familjehemssekreteraren löser sin uppgift och om det finns möjlighet för dem att arbeta så som de önskar utifrån de krav som ställs på dem. Sådana krav kan exempelvis finnas i lagstiftning, föreskrifter, organisatoriska riktlinjer samt evidens. Mot bakgrund av detta vill vi undersöka hur familjehemssekreterare förhåller sig till sitt handlingsutrymme samt hur de reflekterar kring sitt utredningsarbete. Vi är intresserade av att ta reda på hur olika familjehemssekreterare ser på det som begränsar deras handlingsutrymme och det som kan göra det större.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka hur familjehemssekreterare förhåller sig till sitt handlingsutrymme vid utredning av blivande familjehem. Vi vill även undersöka hur familjehemssekreterarna förhåller sig till den utredningsmetod de använder sig av samt vad de ser som utmaningar i utredningsprocessen.

Frågeställningar:

Hur ser familjehemssekreterarna på sitt handlingsutrymme?

Vad upplevs påverka handlingsutrymmet?

2. Bakgrund

2.1 Familjehemsvård och familjehemssekreterarens uppdrag

Den vanligaste placeringsformen för barn och unga är enligt Socialstyrelsen (2013) familjehemsplassering. När barn eller ungdomar placeras i familjehem kan placeringen vara en kort tid, exempelvis några månader men placeringen kan också pågå i många år. Ett familjehem definieras enligt Socialtjänstförordningen 3 kap. 2 § som *“ett hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt”* (SFS 2001:937).

I första hand ska socialnämnden enligt Socialstyrelsen (2013) undersöka om barnet eller ungdomen kan placeras i ett nätverkshem. Det har under den senaste tioårsperioden blivit allt vanligare med nätverkshem. Ett nätverkshem skulle kunna vara att barnet placeras hos mor- och farföräldrar, fastar, syskon eller andra personer i barnets nätverk. Socialstyrelsen menar på att det finns forskning som visar på att en placering kan bli stabilare om barnet placeras i ett nätverkshem men att en bedömning alltid måste göras utifrån varje barns unika behov och situation. I de fall då barn eller ungdomar måste placeras utanför det egna hemmet ska socialtjänsten arbeta för återförening med ursprungsfamiljen och att barnen och de biologiska föräldrarna håller kontakt under placeringstiden. Förr var det vanligt att familjehem var “vanliga” familjer som tog hand om andras barn och de barn eller ungdomar som hade allvarigare problem placerades på institutioner. I dagens samhälle finns det utbildningar, kurser och familjer som arbetar mer med behandling vilka får mer betalt för uppdraget. Vissa delar av familjehemsvården kan enligt Socialstyrelsen sägas professionaliseras idag.

Utredningen av ett familjehem ska enligt 4 kap. 2-3§ (SOSFS 2012:11) innehålla bedömningar om huruvida våld, brottslighet, missbruk eller liknande finns i familjehemmet. De kriterier gällande lämplighet som ska finnas med i utredningen är bland annat;

1. Familjens sammansättning, bakgrund och livssituation.
2. Boendesituation.
3. Familjehemsföräldrarnas personliga förutsättningar och förmågor.
4. Familjehemmets inställning till att bli familjehem.

Kopplat till utredningskriterierna ovan finns i 4 kap. 3§ (SOSFS 2012:11) även allmänna råd som ger vägledning till familjehemssekreteraren vid utredning. När familjehemssekreteraren utreder den första punktens kriterier (1) bör familjehemssekreteraren enligt de allmänna råden ta hänsyn till graden av tid och engagemang familjen har för uppdraget, huruvida familjen har en stabil socialsituation, om relationerna inom familjen är goda samt att familjen har möjlighet till stöd inom sitt sociala nätverk. Gällande det andra kriteriet (2) bör familjehemssekreteraren utreda om det tilltänkta familjehemmet kan erbjuda barnet ett eget rum, en säker och trygg miljö och en stimulerande fritid. Vad gäller utredningskriteriet (3) bör utredaren beakta om familjehemsföräldrarna är känslomässigt tillgängliga och mogna. Ytterligare bör familjehemssekreteraren utreda familjehemsföräldrarnas fysiska och psykiska hälsa samt uthållighet. Omsorg och vägledningsförmåga bör också beaktas utifrån vilka

kunskaper, erfarenheter samt förmågor föräldern har över vad ett barn behöver. Det är också viktigt att undersöka om familjehemsföräldrarna är beredda att samarbeta med socialtjänsten och kan tala om när de behöver stöd. Det sista utredningskriteriet (4) som handlar om familjehemsföräldrarnas inställning till uppdraget och det är betydelsefullt att ta reda på hur familjehemsföräldrarna förhåller sig till att stötta barnet i dennes kontakt med sina närstående samt hur de ställer sig till att bidra till barnets hälsovård tillgodoses. Utredaren bör också undersöka familjehemsföräldrarnas syn på att stödja barnet i dess studier. Det är också av vikt att veta om familjehemsföräldrarna är positiva till att upprätthålla kontakten med barnet efter att placeringen upphör.

Utöver utredningskriterierna bör utredaren också ta reda på hur barn som eventuellt redan bor i familjehemmet ställer sig till uppdraget (SOSFS 2012:11). I 4 kap. 4-6§ (SOSFS 2012:11) står det att utredningen av ett tilltänkt familjehem ska innefatta hembesök, enskilda intervjuer och referenstagning från två oberoende personer. Enligt 4 kap 5§ (SOSFS 2012:11) ska registeruppgifter inhämtas från socialregister om familjehemmet bor i kommunen, och uppgifter från tidigare socialregister, belastnings och misstankeregister, samt kronofogden och försäkringskassans register bör hämtas in. Dock ska det i kommande lagstiftning bli ett krav att socialnämnden måste inhämta uppgifter från misstanke och belastningsregistret. Lagkravet träder i kraft 1 juli 2016 (Regeringskansliet, 2016).

Enligt 4 kap. 7§ ska även referenser från tidigare kommuner som placerat barn i det tilltänkta familjehemmet under de senaste fem åren efterfrågas efter samtycke. Socialstyrelsens föreskrifter om utredning av familjehem avslutas genom att den information som samlats in under utredningen ska vägas samman till en bedömning av familjehemmets lämplighet. Tillsammans med bedömningen ska övrig fakta om familjen resultera i en familjehemsutredning (SOSFS 2012:11). Enligt Socialstyrelsen (2013) kan inte socialtjänsten förlita sig på tidigare familjehemsutredningar som genomförts av privata verksamheter dock kan socialtjänsten använda sig utav utredningar som gjorts av annan socialtjänst i en annan kommun.

3. Tidigare forskning

3.1 Utredning ur ett historiskt perspektiv

Bergman (2011) beskriver hur synen på utredningskriterier har förändrats under 1900-talet i Sverige. Under 1900-talets början ansågs fysiska kriterier som viktiga att utreda. Fokus låg på materiella förhållanden, exempelvis att det var rymligt, varmt och prydligt i hemmet. Det var också viktigt att det fanns mat till barnet. Familjehemmets ekonomi hade där med viss betydelse för lämpligheten. Hade familjehemmet god ekonomi kunde nämnden ställa mindre krav på familjehemmet i övrigt.

Kraven idag på familjehemmen ser annorlunda ut. De har gått från fokus på det konkreta till mer abstrakta kriterier, som atmosfären och känslan i hemmet samt barnets psykiska hälsa. Ytterligare har synen på barnen som ska placeras gått från en kollektiv syn till en mer individuell syn. Bergman (2011) nämner att dokumentationen om familjehemsvården under tidigt 1900-tal ofta talar om barnen som en grupp med i stort sett samma behov. Trots flera förändringar i synen på lämplighet inom familjehemsvården finns det en del som har varit sig relativt likt under åren. Tanken om kärnfamiljen som norm för ett lämpligt familjehem har exempelvis enligt författaren inte enbart varit konstant utan även förstärkts.

3.2 Stabila placeringar

Målet med en familjehemsplacering är enligt Fallesen (2014) att barn som placeras i familjehem ska få ett mer stabilt liv, trots detta blir många barns tid i familjehemsvård instabil. Med instabilitet avser Skoog (2013) både planerade och oplanerade förflyttningar eller avbrott samt sammanbrott i placeringen. Författaren beskriver ett sammanbrott som ett oplanerat avslut av samhällsvård, vilket kan innebära både en ny placering eller en hemflytt för barnet.

Khoo och Skoog (2014) har studerat familjehemsföräldrars erfarenheter vad gäller familjehemsvården och upplevelser av sammanbrott i placeringen. Författarna visar på att sammanbrott är en komplex process där inte en enskild händelse kan förklara varför vården avbryts oplanerat. Rock, Michelson, Thomson och Day (2015) har undersökt de viktigaste orsakerna som ger instabilitet i familjehemsplaceringar. De fann att hög ålder, utåtagerande beteende, att barnet varit placerat en längre tid, att ett barn eller ungdom varit placerad på institution som första placering, separation från syskon, att bli placerad långt ifrån ursprungsmiljö och dålig integration i familjehemmet gav högre grad av instabilitet i placeringen.

Till skillnad från Rock et al. (2015) menar Khoo och Skoog (2014) att orsaksfaktorerna för en instabil placering snarare handlar om bristen på samarbete och stöd från socialtjänsten och inte att barnets beteende i sig är ett problem. De beskriver också att familjehemsföräldrar upplever att socialtjänsten inte visste tillräckligt mycket om barnet innan det placerades vilket

försvårade familjehemsvården. Familjehemsföräldrar upplever också att socialtjänsten ställer höga krav på dem att erbjuda ett kärleksfullt hem och en ”god” familjehemsvård samtidigt som de saknar handledning och stöd från socialarbetaren.

Ytterligare saker som familjehemsföräldrarna lyfter som nödvändigt för en stabil placering är:

- Större involvering för familjehemsföräldrarna när det gäller matchningsprocessen.
- Vårdplanering som innehåller information om familjehemmets behov av stöd och avlastning
- Att när sammanbrott sker är det viktigt att tydliggöra för alla parter varför sammanbrottet skedde och tillsammans bestämma om och hur den fortsatta kontakten ska se ut mellan barnet och familjehemsföräldrarna.

Khoo och Skoog (2014) visar på att familjehemsföräldrarna behandlas som ”vanliga” familjer och lämnas till att klara av uppdraget på egen hand och förväntas kunna hantera barnens beteende själva.

3.3 Utredningsmetoder

PRIDE och Kälvestenmetoden är enligt Rasmusson och Regnér (2013) de vanligaste metoderna att använda vid rekrytering och utredning av familjehem i Sverige. Utöver dessa finns också en initial bedömningsmetod kallas BRA-fam. I en kunskapsöversikt fann Enell et al. (2009) fem olika utredningsmetoder som de presenterar som vetenskapligt beprövade. Ingen av dem fem utredningsmetoderna Enell et al. (2009) presenterar är dock anpassade för svensk familjehemsvård men författarna påvisar att en del av metoderna som nämns kan vara av betydelse för svenska förhållanden. Detta då metoderna berör områden som liknar Socialstyrelsens allmänna råd om vilka socialnämndens ansvarsområden är vid behov av ny vårdnadshavare. I detta avsnitt presenteras endast de utredningsmetoder som används av intervjupersonerna i denna studie: Kälvesten, PRIDE och BRA-fam.

3.3.1 Kälvestenmetoden

Kälvestenmetoden grundar sig på en djupintervju som görs tillsammans med presumtiva familjehemsföräldrar. Metoden har utformats av Anna-Lisa Kälvesten och Graziella Meldahl och har sin utgångspunkt i psykodynamisk teori. Djupintervjun bygger på en undersökning på 222 pojkar från Stockholm och gjordes på 50-talet (Enell et al., 2009).

Kälvestenmetoden består av olika faser vilka enligt Rasmusson och Regner (2013) är kontaktfasen, orienteringsfasen, intervjufasen, uppföljningsfasen och beslutsfasen. I kontaktfasen tas den första kontakten med familjehemmet. Utredaren frågar om intresse för uppdraget samt om familjeförhållanden. Utredaren informerar även familjehemmet om vilka delar som ingår i en utredning av familjehem. Den sista delen i kontaktfasen är att diskutera om familjens lämplighet tillsammans med arbetsgruppen.

I orienteringsfasen görs enligt Rasmusson och Regnér (2013) det första och andra hembesöket av två familjehemssekreterare. Hela familjen ska vara på plats vid besöket och det är lämpligt

om besöket tar tre till fyra timmar. Under besöket förs samtal med familjen samtidigt som en observation av familjen ska göras. Det är även viktigt att de hemmaboende barnen kommer till tals. Efter hembesöken delas familjehemssekreterarnas upplevelser tillsammans med arbetsgruppen och beslut om att gå vidare i utredningen eller inte fattas.

I intervjufasen intervjuas familjehemsföräldrarna enligt Rasmusson och Regnér (2013) var för sig under max tre timmar i taget. Intervjun har enligt Enell et al. (2009) två olika delar där den ena delen handlar om individens bakgrund och den andra delen om individens nuvarande situation. Intervjun sker mellan en familjehemssekreterare och familjehemsförälder i taget.

Exempel på områden som finns i "gamla" Kälvestenintervjun är: *familjens sammansättning, uppväxtem, hälsotillstånd, arbete, äktenskapet, socialt nätverk, livsåskådning, barn i familjen och att ta emot ett barn som behöver en ny familj* (A-C. Skälemark Brodd, personlig kommunikation, 14 april, 2016).

Vidare beskriver Rasmusson och Regnér (2013) uppföljningsfasen då tolkning av intervjun sker tillsammans med familjehemssekreterarna samt en utomstående person med relevant utbildning som tolkar intervjun. I vissa fall deltar också andra kollegor från arbetsgruppen. Återföring görs sedan av de två familjehemssekreterarna till familjehemmet. Ibland kan också en följdintervju vara lämplig att göra. Till sist tas ett beslut av familjehemssekreterarna tillsammans med arbetsgruppen. Detta beslut kan dock inte fastställas innan en medgivande utredning gjorts för det specifika barnet, sedan fattar socialnämnden det slutliga beslutet.

3.3.2 PRIDE-metoden

PRIDE är en utredningsmetod som har utvecklats av organisationen Child League of America i USA. Syftet med PRIDE är också att utreda presumtiva familjehem precis som Kälvestenmetoden. Det finns dock ett till syfte med PRIDE-metoden, vilket är att även utbilda blivande familjehem och adoptivföräldrar. Detta görs i kombination med utredningen. Metoden har använts i Sverige sedan 1993 (Enell et al., 2009).

Rasmusson och Regnér (2013) skriver att en grundläggande princip för PRIDE-metoden är att bedömningen om en familjs lämplighet ska ske genom en ömsesidig dialog mellan familjen och familjehemssekreteraren. Utbildningen för familjerna leds av två personer, den ena är en erfaren familjehemsförälder och den andra är en erfaren familjehemssekreterare. I utbildningsmaterialet finns fem kompetenser som utgör vad en familjehemsförälder bör kunna, vilka presenteras nedan (Rasmusson & Regnér, 2013, s. 131):

1. Vårda och fostra barn
2. Möta barns utvecklingsbehov och hantera störningar i utvecklingen.
3. Stödja relationerna mellan barn och deras familjer.
4. Ge barn tillgång till trygga och utvecklande relationer avsedda att bestå livet ut.
5. Arbeta som medlem i ett professionellt team.

Det som enligt Rasmusson och Regnér (2013) gör PRIDE-metoden unik är att innehållet i modellen har utformats ifrån erfarenheter av professionella och klienter vad gäller deras syn på vilka kunskaper som är av vikt för att klara av ett uppdrag. Huvudsyftet i PRIDE-utbildningen är att förse presumtiva familjehem med grundläggande kunskaper om barns behov och utveckling tillsammans med de fem ovannämnda kompetenserna.

Utbildningsledarna (familjehemssekreteraren och familjehemsföräldern) får varsin handbok där information finns om hur upplägg för varje utbildningstillfälle ska se ut. De blivande familjehemsföräldrarna får också en handbok som liknar den som ledarna får men i en kortare version. I handboken finns det anvisningar om att upplägget ska följas systematiskt samtidigt som det finns möjlighet för ledarna att sätta sin egen karaktär på utformningen och innehållet av utbildningsprogrammet. Utbildningsträffarna äger rum vid tio olika tillfällen varav ett nytt problemområde tas upp vid varje tillfälle.

Områden som ledarna utgår ifrån vid varje träff är: att arbeta i team, att möta barns behov av anknytning och närhet, att kunna hantera förluster, stödja relationer inom familjen, fostra barn, att fatta välgrundade beslut, ge möjlighet för livslånga band och ta farväl. Kopplat till dessa teman behandlas flera problemområden som exempelvis psykisk sjukdom, missbruk, utvecklingsstörning, fysisk och psykisk misshandel, sexuella övergrepp och destruktiva beteenden. Vid varje utbildningstillfälles slut får deltagarna en hemläxa vilket går ut på att de ska besvara ett antal frågor som är kopplade till utbildningstillfällets aktuella tema. Syftet med frågorna är att väcka upp minnen och få deltagarna att reflektera om sig själva. Vidare samlar utbildningsledarna in svaren på frågorna och utgår från dem när de gör hembesök, vilket ska göras regelbundet under utbildningens gång (Rasmusson & Regnér, 2013).

3.3.3 Kritik gällande Kälvesten- och PRIDE-metoderna

Det har riktats en del kritik mot både Kälvestenmetoden och PRIDE-metoden. Sundell och Thunell (1997) har i en FoU-rapport undersökt hur rekrytering samt utbildning av familjehem är relaterat till familjehemsplacerade barns utveckling. De har även undersökt familjehemmets upplevelser av att vara familjehem. Författarnas undersökning visade på att valet av metod inte spelar någon större roll varken när det gäller familjehemmets upplevelser av att arbeta som familjehem samt för barnens utveckling. Författarna ger en förklaring till varför det finns så få skillnader mellan utfallet av metoderna. De menar på att båda metoderna leder fram till att familjehemsföräldrarna är mer medvetna om vad uppdraget innebär men att vägarna dit endast ser olika ut.

Kälvestenmetoden har kritiserats för att den fokuserar för mycket på individens bakgrund och historia, att den är föråldrad samt att det saknas centrala frågeområden (RR2001/02:16). Enell et al. (2009) nämner att flera forskare menar på att metoden inte är vetenskapligt utvärderad och att detta är ett problem. Redan 2001 ifrågasatte Vinnerljung, Sallnäs och Westermarck varför en så etablerad metod, både bland professionella och tillsynsmyndigheter, som Kälvestenmetoden ännu inte blivit utvärderad i en större, systematisk utvärdering.

Rasmusson och Regnér (2013) för en annan diskussion kring Kälvestenmetoden. De menar på att det genom åren förts ständiga diskussioner från olika forskningsstudier som än idag bör betraktas som relevanta både utifrån kunskapsgrund men även för kritisk reflektion. Författarna nämner att forskningsstudierna de tagit del av är från 1960-1970- talet men trots det är de relevanta. De menar att Anna-Lisa Kälvesten och hennes team har skapat ett välgrundat och omfattat material samt att både PRIDE och Kälvesten efter tid har utvecklats och blivit till beprövad erfarenhet. Författarna skriver att båda metoderna ger familjehemssekreterarna ett handlingsutrymme för kreativitet och flexibilitet.

Enligt Enell et al. (2009) har inte PRIDE något välgrundat forskningsstöd och är inte heller utvärderad. Rasmusson och Regnér (2013) nämner också att det inte gjorts några systematiska utvärderingar av PRIDE, dock finns det en del utvärderingsrapporter gjorda men de fokuserar endast på uppfattningar om utbildningsdelen samt värdet av utbildningen. Det finns däremot några uppföljningsstudier där utredningsdelen i PRIDE-metoden försökts fastställas. Christienson och Jerry McMurtry (2007) har gjort en enkätundersökning där 228 familjehemsföräldrar deltog i att utföra enkäten innan och efter utbildningen. Resultaten av studien visade på att PRIDE-utbildningen är ett effektivt utbildningsprogram som kan generera i bättre hållbarhet i placeringar samt att utbildningsprogrammet kan bidra till bättre resursanvändning.

3.3.4 BRA-fam

BRA-fam är enligt Socialstyrelsen (2012) en standardiserad bedömningsmetod vilken är tänkt att användas i det initiala skedet i bedömningsprocessen, alltså vid rekrytering och tidigt bedömningsstadium av tilltänkta familjehem. BRA-fam är framtagen efter att Socialstyrelsen gjort en kunskapsöversikt som kom fram till att det saknas bedömningsmetoder som har vetenskapligt stöd. Efter denna kunskapsöversikt utvecklades BRA-fam på uppdrag av regeringen. Bedömningsmetoden utgörs av ett instrument, en manual och en bedömningsmall vilka är gjorda utifrån empirisk forskning samt erfarenheter från professionella som är verksamma inom området.

Socialstyrelsen (2012) betonar i sin rapport gällande BRA-fam att standardiserade bedömningsmetoder bara är en del i en samlad bedömning och att annan information också är viktig när beslut ska fattas. Samtidigt nämner Socialstyrelsen att den statliga utredningen "Källan till en chans" (SOU 2005:81) lämnat förslag till att grundläggande kriterier för att bedöma familjehem ska utarbetas på nationell nivå. I rapporten tas det även upp att den så kallade Upprättelseutredningen (SOU 2011:9) föreslår att familjehemsutredningar bör regleras för att öka kvalitetskraven i familjehemsvården. Socialstyrelsen (2012) understryker att utredningar av blivande familjehem skiftar i kvalitet och att familjehemmen behöver mer stöd. Att utveckla BRA-fam är ett led i att göra kommunernas bedömningar mer likvärdiga nationellt. BRA-fam bygger på en utvecklingsekologisk kunskapsgrund samt kunskap om risk- och skyddsfaktorer. Tanken är att användningen av BRA-fam ska göra att rekryteringsprocessen blir mer systematisk, enhetlig och transparent. Det faktum att den är

standardiserad innebär att metoden är baserad på detaljerade regler, administrativa riktlinjer med mera för att uppnå enhetliga och bestående bedömningar.

3.4 Utvecklingstendenser i socialt arbete

3.4.1 Standardisering och evidensbaserad praktik

Ponnert och Svensson (2015) tar upp dilemmat i den pågående standardiseringen av socialt arbete. Det borde å ena sidan enligt författarna inte vara möjligt att finna enkla former för socialt arbete då det är en mycket komplex praktik som fokuserar på samhället och individen som ständigt förändras. Trots detta går många organisationer inom socialt arbete alltmer mot ett standardiserat sätt att arbeta. När författarna talar om standardisering utgår de från en beskrivning av standard som *“explicita och nedtecknade regler och råd med en tydlig upphovsman, som ofta har en direkt koppling till en praktiks normer”* (Ponnert & Svensson, 2015, s.214) samt från den styrning av socialt arbete som sker genom exempelvis manualer, riktlinjer och den enhetlighet som talar om hur det sociala arbetet görs på bästa sätt.

Ponnert och Svensson (2015) beskriver hur det gått trender gällande standardisering inom socialt arbete. Handlingsutrymmet för socialarbetare nådde sin topp på 1980-talet. Socialarbetarna hade stor frihet att utnyttja sin kompetens och göra egna bedömningar. Efter ett tag blev dock detta stora handlingsutrymme kritiserat för att vara godtyckligt och med tiden har kommunernas myndighetsverksamhet i Sverige specialiserat sin verksamhet i större utsträckning. Marknadsmässiga influenser har också påverkat det sociala arbetet, något som enligt författarna kan stå i motsats till socialtjänstens grundläggande värderingar och mål. Ett exempel på hur de marknadsmässiga influenserna kan ta sig uttryck är idén om att människobehandlande organisationers tjänster kan likställas med varor vilket gör att klienterna blir till kunder. *Lean production* är ett koncept som flera offentliga verksamheter, däribland Individ- och familjeomsorgen i Malmö tagit till sig. Det innebär bland annat att verksamheten standardiserar vissa arbetsmoment. Detta för att göra dem enklare, tydligare och billigare att utföra.

Ponnert och Svensson (2015) kopplar riktningen mot mer standardisering inom socialt arbete till ambitionen om att arbeta utifrån evidensbaserad praktik samt till att det från statligt håll kommit att vara en utökad styrning om hur socialt arbete ska se ut. Evidensbaserad praktik kan definieras enligt följande *“Med evidensbaserad praktik menar vi en praktik som är baserad på en sammanvägning av brukarens erfarenheter, den professionelles expertis samt bästa tillgängliga vetenskapliga kunskap”* (SOU 2008:18, s.10). Enligt Ponnert och Svensson (2015) är det Socialstyrelsen som främst har drivit införandet av evidensbaserad praktik i socialt arbete i Sverige. Det finns nu en avdelning på Socialstyrelsen som heter *Avdelningen för kunskapsstyrning* som arbetar med att ta fram riktlinjer för det sociala arbetet för att kvalitetssäkra det. BBIC (Barns behov i centrum), ASI (Addiction Severity Index) och föräldrautbildningen Komet är exempel på standardiserade manualer som Socialstyrelsen rekommenderar och som används inom socialtjänsten i Sverige.

Ponnert och Svensson (2015) beskriver att det finns både positiv och negativ kritik gällande standardisering. De nämner exempelvis att standardisering gör att olika kommuner arbetar mer likartat och att arbetet blir mer tydligt gällande vem som ska göra vad och liknande. Standardisering kan göra en osäker profession säkrare och erbjuda legitimitet; socialarbetaren kan med hjälp av manualen försvara varför denne gör som den gör. Detta kan tänkas vara efterfrågat då socialt arbete ofta ifrågasätts när till exempel misskötta ärenden når offentlighetens ljus. Standardiseringen kan då hjälpa till att visa upp en mer transparent bild av hur verksamheten arbetar. Å andra sidan leder standardisering till ett minskat handlingsutrymme och minskad autonomi för den individ som utövar arbetet. Den professionelle får då lita mer till organisationens tänkande än till sin professions logik. Detta försvagar professionen och kan leda till att människor med lägre utbildning anställs. Dessutom kan standardisering leda till att en del av klienterna får en bättre bedömning men för en del klienter kan det också leda till en sämre då de inte passar in i mallen.

Ponnert och Svensson (2015) framhåller att evidensbaserad praktik ibland missuppfattas och förknippas endast med forskning, specifika studier och manualbaserade metoder när det snarare handlar om ett alternativt sätt att fatta beslut på. Istället för att lita till auktoritet och tradition kan socialarbetaren lita till de tre komponenter som ingår i evidensbaserad praktik: *forskningsbaserad kunskap, sina egna kunskaper och färdigheter samt klientens önskemål*. Begreppet kan tolkas och förklaras på flera sätt vilket enligt Bergmark och Lundström (2011) leder till att en viss osäkerhet skapas när krav om evidensbaserad praktik ställs.

Socialstyrelsen (2016) presenterar en figur, se figur 1.1, som visar tre olika beståndsdelar vilka utgör begreppet evidensbaserad praktik.

Figur 1.1

Rock et al. (2015) uppmärksammar att ytterligare forskning behövs om evidensbaserade metoder för att öka stabiliteten i familjehemmen. Rasmusson och Regnéér (2013) lyfter fram att det finns stora förväntningar från myndigheternas sida att en utveckling av enhetliga manualer ska leda till en betydligt säkrare bedömning. Kraven på evidensbaserade verktyg är något som efterfrågas allt mer i dagens samhälle, detta för att lösa de olikheter som sker i

bedömningar och i handläggning. Författarna argumenterar dock för att i högre utsträckning ta till vara på de professionellas erfarenheter och kunskaper i utvecklandet av mer evidensbaserad praktik. De lyfter även svårigheten att implementera evidensbaserad praktik i faktiska genomförbara metoder.

3.5 Sammanfattning av tidigare forskning

Sammanfattningsvis kan det konstateras att målet med att familjehemsplacera ett barn är att barnet ska få ett stabilare liv (Fallesen, 2014). För att hitta ett lämpligt familjehem som kan ge stabilitet utreder socialnämnderna i Sverige oftast med Kälvesten- eller PRIDE-metoden (Enell et al. 2009). Viss kritik har dock riktats mot Kälvesten- och PRIDE-metoderna då de bland annat inte anses vara vetenskapligt beprövade eller utvärderade. Socialstyrelsen (2012) har mot bakgrund av sådan kritik tagit fram en standardiserad bedömningsmetod, BRA-fam, som är tänkt att användas i början av utredningsprocessen av familjehem. Ponnert och Svensson (2015) ser standardisering som en pågående utvecklingstendens inom socialt arbete. Anledningarna till denna utveckling kan enligt författarna bero på kritik mot att socialarbetare hade alltför stort handlingsutrymme samt marknadsmässiga influenser. Författarna talar även om ambitionen om evidensbaserad praktik och att begreppet ofta missuppfattas att endast gälla forskningsbaserad kunskap, medan dess andra två komponenter glöms bort.

4. Teoretiska utgångspunkter

Familjehemssekreteraren är verksam i en människobehandlande organisation. Inom den människobehandlande organisation som familjehemssekreteraren befinner sig i måste denne förhålla sig till sin roll som gräsrotsbyråkrat och därmed också använda sig av sitt handlingsutrymme. Begreppen människobehandlande organisation, gräsrotsbyråkrat samt handlingsutrymme presenteras i detta avsnitt.

4.1 Människobehandlande organisationer

Svensson, Johnsson & Laanemets (2008) menar att socialt arbete alltid sker inom någon sorts organisation. Även om det finns skillnader mellan organisationer inom det sociala arbetets fält har de enligt författarna vissa saker gemensamt. Organisationer som arbetar med socialt arbete har enligt Hasenfeld (1983) till exempel gemensamt att det är människan, en levande varelse, som är råvaran. De människobehandlande organisationerna är komplexa verksamheter där en svårighet finns att skilja på medel och mål. Relationen mellan socialarbetare och klient blir exempelvis både en produkt av arbetet men är även ett verktyg för att nå målet. Författaren beskriver vidare människobehandlande organisationer som verksamheter som ägnar sig åt en typ av moraliskt projekt. De tjänster eller insatser som genomförs har sin grund i bedömningar vilka i sin tur är laddade med moral och värderingar. Dessa värderingar kan ligga hos den enskilde tjänstemannen eller i det omgivande samhället. Enligt författaren har de människobehandlande organisationerna funktioner som att socialisera in individer till framtida uppgifter i samhället, att identifiera de individer som inte lever upp till samhällets krav på dem samt att erbjuda metoder och resurser för att individer ska kunna bli socialt integrerade.

Hasenfeld (1983) delar in människobehandlande organisationer i tre typer utefter hur de arbetar. De kallas people-processing, people-sustaining och people-changing. People-processing sker exempelvis när skolan sätter betyg eller när sjukvården sätter en diagnos på en patient. People-sustaining handlar om att bevara individens välfärd utan att förändra individen eller något runt om denne. Ett exempel på people-sustaining är att ge bistånd för att en äldre ska kunna bo kvar hemma eller att kompensera inkomstbortfall. People-changing strävar efter förändring hos människan. Individens välbefinnande ska öka då individen ändrar något i sin situation. Missbruksvård eller viss typ av sjukvård kan vara exempel på detta. Familjehemssekreteraren kan i sitt utredningsarbete ses som verksam inom den första kategorin people-processing då denne gör en bedömning av om familjehemmet är ett godkänt familjehem eller inte. Andra delar av familjehemssekreterarens arbete såsom uppföljning och stöttning av familjehemmen skulle kunna tillhöra de andra kategorierna, men denna uppsats inriktar sig på just utredningsprocessen.

4.2 Gräsrotsbyråkraten

Begreppet gräsrotsbyråkrat är en översättning av Lipskys (1980/2010) begrepp *street-level bureaucrats* som syftar till att definiera den situation en yrkesutövare befinner sig i när den som representant för en myndighet möter en klient. Vidare skildrar författaren gräsrotsbyråkraten som en anställd i offentlighetens tjänst som har direktkontakt med medborgare samt ett väsentligt handlingsutrymme i sitt arbete. Esping (1984) beskriver att gräsrotsbyråkraterna dessutom i kontakt med människan ska handla, både utifrån sitt eget omdöme men också i överensstämmelse med organisationens regler samt de politiska intentionerna. Gräsrotsbyråkraten har uppgiften att göra individuellt förnuft av generella regler. För detta krävs det att gräsrotsbyråkraten har en viss frihet att kunna handla.

Lipsky (1980/2010) gör två särskilda påståenden gällande gräsrotsbyråkrater. För det första att gräsrotsbyråkratens användande av sitt handlingsutrymme är en viktig del av dennes arbete. Hur väl denne kan utföra sitt arbete, eller använda sitt handlingsutrymme på bästa sätt, påverkas av faktorer som tidsbrist, brist på rätt information eller andra behövliga resurser. Skulle detta brista kan gräsrotsbyråkraten inte utföra sitt arbete med god kvalitet eller ta det mest lämpade beslutet med hänsyn till den enskilde klienten. En pressad arbetssituation med sådana brister kan istället medföra att gräsrotsbyråkraten utvecklar förenklade rutiner samt förenklar sin syn på klienterna för att klara av arbetet. Detta kan inverka på kvaliteten på servicen och de beslut som fattas. Lipskys (1980/2010) andra påstående är att gräsrotsbyråkraterna har ett inbyggt dilemma i sitt arbete. En paradox uppstår då dessa yrkesgrupper i hög grad är styrda av nedskrivna regler som har sitt ursprung i politiska processer. Samtidigt kräver gräsrotsbyråkraternas yrken improvisation och en öppenhet för att svara mot klientens individuella behov.

Esping (1984) nämner fyra olika komponenter som samverkar med varandra för att bestämma gräsrotsbyråkratens beteende. Den viktigaste komponenten är enligt författaren interaktionen som sker mellan gräsrotsbyråkraten och klienten. I denna interaktion skapas ofta en personlig relation då gräsrotsbyråkraten har en långvarig interaktion med klienten eller att de träffas vid upprepande tillfällen. I denna interaktion uppstår ömsesidiga rollförväntningar. En annan komponent är själva miljön som gräsrotsbyråkraten vistas i samt de administrativa rutiner och regler som finns inom denna miljö. Det omgivande samhällssystemet är också en betydelsefull komponent som påverkar, exempelvis påverkas socialarbetarens uppträdande utifrån socialförsäkringar, sjukvården, arbetsförmedlingen och så vidare. En viktig del i detta är även hur socialarbetaren förhåller sig till dessa och hur denne väljer att uppfatta dem. De yrkesmässiga kopplingarna har också stor betydelse speciellt vad gäller kollegiala förebilder där de betyder mycket mer än rutiner och riktlinjer.

Svensson et al. (2008) talar om gräsrotsbyråkratens roll utifrån det uppdrag organisationen denne arbetar för har angett. Gräsrotsbyråkraten måste förhålla sig till de lagar, regler eller andra ramar som organisationen bygger på. Därmed är dennes utrymme att handla begränsat. Utifrån sitt handlingsutrymme ska gräsrotsbyråkraten foga samman klientens behov med organisationens uppdrag. Gräsrotsbyråkraten kan här ta hjälp av sin kunskap samt

organisationens resurser. Hur de två aspekterna ser ut påverkar gräsrotsbyråkratens handlingsutrymme.

4.3 Handlingsutrymme

Lipsky (1980/2010) beskriver gräsrotsbyråkratens användning av dess handlingsutrymme som subjektivt vilket kan medföra att alla medborgare inte blir lika behandlade. Detta problem skulle teoretiskt sett upphöra om gräsrotsbyråkraternas handlingsutrymme skulle försvinna. Det är dock inte möjligt då gräsrotsbyråkraternas arbeten ofta är så komplexa att det inte går att bestämma att det alltid är rätt att göra på ett särskilt vis i en viss typ av ärende. En lärare kan exempelvis inte ha en likadan manual för varje barn, de måste bemötas som den unika person de är, precis som socialarbetaren inte kan bemöta alla klienter på samma vis. Författaren ser också handlingsutrymmet som en viktig faktor för att främja gräsrotsbyråkratens självaktning, att arbetet den utför faktiskt beror på dennes förmåga och inte bara förutbestämda regler. Handlingsutrymmet gör också att klienten får en större tro på att gräsrotsbyråkraten är en viktig del av lösningen till dennes välmående. Det skulle minska klientens tro på arbetet som utförs om alla ärenden hanterades lika utan utrymme för tolkning. Lipsky (1980/2010) uttrycker att så länge det inom socialt arbete finns komplexa arbetsuppgifter och ett mänskligt ingripande ses som nödvändigt så kommer handlingsutrymmet att vara ett karakteristiskt drag hos anställda inom offentliga organisationer.

Enligt Svensson et al. (2008) formas handlingsutrymmet till viss del av organisationen. Det påverkas också av lagar, regler, rutiner, professionella tolkningar, traditioner samt individuella faktorer hos socialarbetaren och dennes klient. Det är dock viktigt att komma ihåg att lagar, regler och dylikt är öppna för en viss tolkning. Socialarbetaren har då både en frihet, en möjlighet och ett ansvar att hantera det utrymme som ges däremellan. Hur utrymmet hanteras kan bero på socialarbetarnas olika erfarenheter, värderingar och kunskaper men kan också påverkas av den organisation socialarbetaren är verksam i. Personer i samma organisation kan utnyttja sitt handlingsutrymme relativt lika på grund av den kultur eller tradition som finns där.

Handlingsutrymme handlar enligt Svensson et al. (2008) inte bara om möjligheten att göra olika val inom det utrymme socialarbetaren har. Det handlar även om kompetens i form av professionell kunskap och inställning till uppdraget, med andra ord en kompetens att göra rimliga och meningsfulla val. Här påverkas också handlingsutrymmet av de professioner som är inblandade. En stark profession kan påverka en organisation i en viss riktning. Även Johansson, Dellgran och Höjer (2015) tar upp att en profession med stor legitimitet får större självstyre vilket ökar handlingsutrymmet. Detta är något professionen måste kämpa för genom att förtjäna och erövra ett förtroende i samhällsdebatten. Svensson et al. (2008) diskuterar även det faktum att manualer och program av olika sort tas fram mer och mer inom socialt arbete. De beskriver detta som ett omstritt ämne; manualer och andra hjälpmedel kan ge socialarbetaren ett stöd i vissa situationer, å andra sidan kan denna utveckling ses som ett hot mot socialarbetarens professionalitet då handlingsutrymmet begränsas. Det kan även ses som ett hot mot de klienter som inte passar in i den snävare mallen. Författarna vill dock

understryka att en vid syn på handlingsutrymme handlar om att det aldrig kan försvinna, dock kan antalet handlingar som är möjliga bli fler eller färre.

5. Metod

Vi har gjort en kvalitativ undersökning vilket enligt Bryman (2011) bland annat innebär att tonvikten ligger på ord och inte siffror. Under arbetets gång har vi omarbetat vårt syfte och frågeställningar utifrån vårt insamlade material. Det ursprungliga syftet fokuserade mer på valet av utredningsmetoder i olika organisationer. Då vi insåg att detta kunde bli svårt att undersöka och att vi under processen fick ett ökat intresse för familjehemssekreterarens handlingsutrymme riktade vi uppsatsen åt detta håll.

5.1 Avgränsning

Familjehemssekreterare kan ha fler arbetsuppgifter än utredning men vi har valt att fokusera på just utredningsprocessen för att avgränsa oss med tanke på uppsatsens begränsade omfattning samt på grund av vårt intresse för utredningsprocessen. Antalet intervjupersoner har valts med tanke på en rimlig tidsåtgång och omfattning för uppsatsen.

5.2 Förförståelse

Bryman (2011) nämner att det finns en grundläggande tanke om att forskning ska vara värderingsfri och objektiv men att tanken inte är särskilt realistisk. Personliga åsikter och värderingar hos forskaren kan enligt Bryman påverka val av forskningsområde, val av frågeställningar, tillvägagångssätt och tolkning av data med mera. Vi har ett intresse för familjehemsvården sedan en tid tillbaka och har kommit i kontakt med familjehemssekreterare och familjehem under socionomprogrammet. Vi är medvetna om att vi färgas och speglas av våra egna erfarenheter och värderingar i skapandet av denna uppsats. Konsekvenserna av detta har varit att vi fått tänka ett extra varv och har omarbetat uppsatsen flera gånger för att inte färgas av våra egna värderingar allt för mycket. Vi har ingen avsikt att medvetet låta våra värderingar och åsikter påverka uppsatsens resultat.

5.3 Litteratursökning

Vi har använt oss av databaserna SOCindex, Academic search elite och SAGE journals för att söka efter vetenskapliga artiklar. De sökord vi använt i olika kombinationer som genererade resultat är: foster*, foster home, foster care, foster parents och social services. Artiklar valdes ut med utgångspunkten att de skulle vara relevanta för uppsatsens syfte samt att de skulle vara så aktuella som möjligt.

5.4 Urval

Intervjupersonerna för vår studie har valts ut genom ett målinriktat urval. Vi skickade via mail ut en förfrågan till 14 socialkontor inom det geografiska närområdet om att komma i kontakt med en familjehemssekreterare. När åtta socialkontor på olika sätt satt oss i kontakt med familjehemssekreterare som verkade intresserade att delta i vår studie skickade vi ut ett

formellt informationsbrev via mail, se bilaga 1. Alla åtta familjehemssekreterare som fick informationsbrevet tackade ja till att delta i studien.

Bakgrundsinformation om intervjupersonerna som deltog i studien är:

- Intervjuperson 1 har arbetat inom socialt arbete i 18 år och har varit familjehemssekreterare i 4 år.
- Intervjuperson 2 har arbetat som familjehemssekreterare i 3 år och det är hens första arbete efter utbildningen.
- Intervjuperson 3 har arbetat inom socialt arbete i 16 år varav som familjehemssekreterare i 3 år.
- Intervjuperson 4 har arbetat inom socialt arbete i 14 år varav som familjehemssekreterare i 8 år.
- Intervjuperson 5 har arbetat inom socialt arbete i 25 år varav som familjehemssekreterare mindre än 1 år.
- Intervjuperson 6 har arbetat inom socialt arbete i 17 år varav som familjehemssekreterare i 10 år.
- Intervjuperson 7 har arbetat inom socialt arbete i 10 år varav som familjehemssekreterare i 1.5 år.
- Intervjuperson 8 har arbetat inom socialtjänsten i 13 år varav familjehemssekreterare i 10 år.

Alla intervjupersoner med undantag för en har socionomutbildning. Den övriga har utbildning i beteendevetenskap, psykologi och juridik.

5.5 Datainsamlingsmetod

Vi har gjort kvalitativa intervjuer där vi utformat en semistrukturerad intervjuguide, se bilaga 2. Vi valde en semistrukturerad intervju då den till viss del enligt Bryman (2011) är strukturerad men ger också utrymme för variation. Det kan vara av värde att låta intervjun röra sig fritt då detta ger en inblick i vad intervjupersonen anser vara relevant att prata om. Då vi i denna studie har valt att undersöka upplevelser hos intervjupersonerna anser vi att en semistrukturerad intervju är lämplig i förhållande till vårt syfte. Intervjuguiden testades först i en pilotintervju på en familjehemssekreterare som en av oss känner genom sin praktik. Detta var värdefullt för oss då vi insåg att vissa frågor inte gav tillräckligt med rika svar. Därefter förbättrade vi vår intervjuguide utifrån våra erfarenheter från pilotintervjun. Den intervjuguide som skickades ut till intervjupersonerna innehöll bara de övergripande huvudfrågorna. Vi själva hade en mer detaljerad intervjuguide med följdfrågor och tips till oss själva om intervjun exempelvis skulle ”stanna av”. Vi valde att genomföra intervjuerna på de olika socialkontoren för att underlätta för intervjupersonerna. En intervjuperson önskade dock att få komma till högskolan för intervju av praktiska skäl. Den intervjun genomfördes därför i ett grupprum på högskolan. Den första intervjun filmades då vi vid detta stadium ännu inte bestämt vilken typ av analysmetod vi tänkt använda oss av. Därför ville vi filma för att ta till vara ansiktsuttryck, gester och liknande. Tyvärr fick vi tekniska problem med filmningen och vi funderade på om vi verkligen behövde filma intervjun. Vi kom fram till att det endast var

innehållet i intervjuerna vi ville åt och bestämde oss därmed för att endast ljudet skulle spelas in på resterande sju intervjupersoner.

Intervjuerna tog mellan 30-60 minuter och vi valde att genomföra dem tillsammans, vi båda ställde huvudfrågor och följdfrågor. En intervju genomfördes dock bara utav en av oss då den andra inte kunde närvara. Vår upplevelse av intervjuerna var att samtliga intervjupersoner var tillmötesgående och svarade utförligt på alla frågor, dock kunde vi ibland uppleva att en del svävade ut. Flera av intervjupersonerna uppgav att de tyckte att ämnet för vår uppsats var intressant. Intervjupersonerna verkade förstå vad vi menade med handlingsutrymme och de hade mycket att säga om detta. Vi upplevde inte intervjupersonerna som hämmade utan de kunde uttrycka sig positivt och negativt om både sig själva och för verksamheten de arbetade i.

5.6 Analysmetod

Vår analysprocess är inspirerad av vad Bryman (2011) kallar en kvalitativ innehållsanalys. När intervjuerna hade genomförts transkriberade vi dem. Vi transkriberade hälften var av intervjuerna och vi såg till att den av oss som inte kunde närvara vid en av intervjuerna fick transkribera just den för att bli insatt i innehållet av intervjun. Vi skrev ner vad intervjupersonerna sa ordagrant men vi valde att inte fokusera på språket i form av tonfall, pauser och liknande utan endast på vad som sades. För att inte glömma bort viktiga tankar och idéer som dök upp när vi transkriberade skrev vi upp dessa. När vi sammanställt transkriberingarna började vi att koda vårt material. Detta gjorde vi genom att tillsammans läsa igenom transkriberingarna och började plocka ut det som var intressant för vårt syfte. De olika koderna färglade vi i olika färger som namngavs. Sedan skrev vi ut våra kodade transkriberingar och klippte ut allt som var färglagt och delade upp de urklippta texterna i högar efter färg. Vi var noga med att också skriva på varje lapp vilken intervjuperson som citatet tillhörde. Sedan läste vi igenom varje färghögt högt för varandra för att få en tydligare bild av vad intervjupersonerna sade gällande varje kod. Vi insåg under denna uppläsning att vi fått ett för omfattande material för en c-uppsats. Vi valde därför att fokusera på den del som handlade om handlingsutrymme då vi uppfattade de svaren som rikare och intressantare än de som rörde andra delar. Därefter omarbetade vi också vårt syfte och frågeställningar till att fokusera mer på handlingsutrymme. När vi gick igenom materialet om handlingsutrymme ytterligare en gång trädde två teman fram som vi fördelade koderna emellan, koderna utgör i vårt resultat underkategorier. När resultatet presenteras i form av citat används ibland endast början och/eller slutet av citatet. Detta visas genom att ange (...).

5.7 Kvalitetskriterier

Bryman (2011) beskriver att det är omdiskuterat om begreppen reliabilitet och validitet är relevanta för kvalitativ forskning. Lincoln och Guba (1985) talar istället om tillförlitlighet. Inom tillförlitlighet finns fyra delar vilka är trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och en möjlighet att styrka och konfirmera. Då vår studie är kvalitativ och därmed ute efter ett djup och inte bredd passar begreppet tillförlitlighet bättre än validitet- och reliabilitetsbegreppen.

Trovärdighet handlar enligt Padgett (2008) om huruvida forskarens tolkningar och beskrivningar överensstämmer med intervjupersonernas svar. Ibland uttryckte sig våra intervjupersoner motsägelsefullt vilket gav oss flera möjliga tolkningar. Därav har vi i uppsatsens resultat försökt återge olika nyanser av vad intervjupersonerna berättat. Vi ville genomföra intervjuerna tillsammans och inte dela upp dem och vi valde även att analysera våra transkriberingar tillsammans för att tolkningen av resultatet skulle bli densamma. Vi har även utelämnat citat som vi varit osäkra på hur vi skulle tolka då vi inte vill presentera en felaktig bild av vad intervjupersonerna menat. Vi är dock medvetna om att missuppfattningar alltid kan uppstå i mänsklig kommunikation.

Överförbarhet handlar om hur väl studiens resultat går att generalisera till andra individer eller grupper inom samma område (Padgett, 2008). Kvalitativa studier är svåra att generalisera då de fokuserar på ett mindre antal respondenter och ett djup snarare än bredd. Kvalitativa forskare uppmuntras istället att utförligt beskriva kulturen de studerar (Bryman, 2011). Trots att vi studerat endast åtta intervjupersoner har de som intervjuats haft relativt samstämmiga svar och resonemang. Därför skulle vår studie kunna säga något om en liknande kontext, även om generalisering inte är möjlig.

Pålitlighet innebär enligt Lincoln och Guba (1985) att forskaren ska redogöra för hur studiens faser gått till, vilket vi gör framför allt i metodavsnitten: urval, datainsamlingsmetod och analysmetod. Pålitlighet innebär också att en viss granskning ska ske. Detta kan göras under undersökningens gång men också när undersökningen börjar bli färdig. Denna uppsats granskas vid ett opponeringstillfälle av andra socionomstudenter. Granskningen från utomstående sker dock endast i slutet av vår studie, att ha en granskning under hela processen skulle stärkt studiens pålitlighet ytterligare. Vår handledare har granskat vårt material genomgående under uppsatsens gång men vi ser inte henne som en utomstående då hon varit involverad i hela processen.

En möjlighet att styrka och konfirmera betyder enligt Lincoln och Guba (1985) att forskaren inte ska låta personliga värderingar medvetet påverka studien. Gällande våra personliga värderingar och dess påverkan på uppsatsen resoneras om i avsnittet om förförståelse.

5.8 Etiska aspekter

Vi har genom hela studiens gång försökt att ta hänsyn till de etiska aspekterna. Integritet, frivillighet och konfidentialitet är några etiska frågor som Bryman (2011) beskriver som grundläggande etiska frågor i forskning. Vi har informerat alla deltagare om studiens syfte då vi vill att de skulle kunna ta ställning till om de ville vara en del av detta. Det ser vi som nödvändigt utifrån deltagarnas integritet. Vårt syfte har däremot omarbetats efter intervjuerna, men var så pass likt det första syftet att vi inte ser detta som ett etiskt problem. Vi frågade både i informationsbrevet och under intervjun om det var okej att spela in samtalet för att intervjupersonerna skulle känna sig bekväma. Vi talade också om innan intervjun att de inte behövde svara på frågor om de inte ville. Vi har ytterligare nämnt i informationsbrevet att det var frivilligt att delta och att intervjun kunde avbrytas när som helst. Vi har dessutom informerat deltagarna om att det de berättar under intervjuerna endast

kommer att användas för vår uppsats. Vi har även informerat deltagarna om att deras identitet inte ska röjas. Därav har vi valt att inte nämna intervjupersonernas namn, kön, detaljer om kommuner de arbetar i eller hur många familjehemssekreterare de är i sin arbetsgrupp då det skulle kunna ge information om deras identitet. När vi var klara med transkriberingen och analysen raderade vi våra inspelningar av intervjuerna för att inte riskera informanternas konfidentialitet.

6. Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras de teman och underkategorier som vi identifierade i intervjumaterialet. Vid vår analys fann vi två huvudteman vilka vi kallar: *Att förhålla sig till utifrån* och *Att förhålla sig till inifrån*. Utifrån varje huvudtema har materialet även delats i underteman för att förtydliga resultatet. Vi presenterar även citat från våra informanter för att exemplifiera deras tankar om vad som har framkommit. Resultatet kopplas även till uppsatsens teoretiska utgångspunkter.

Vi kunde redan från början utläsa av våra intervjuer att familjehemssekreterarna upplevde att de hade ett stort handlingsutrymme i utredningsarbetet. Familjehemssekreterarna resonerade kring sitt handlingsutrymme på framförallt två olika nivåer vilka utgör våra huvudteman. Vissa informanter talade om sitt handlingsutrymme utifrån sin egen person, "*det finns en hög tillit och förtroende*", "*kompetensen finns hos oss*" medan andra informanter nämnde vikten av verksamhetens fria ramar. Intervjupersonerna upplevde även begränsningar i handlingsutrymmet, framförallt utifrån bristen på familjehem och brist på alternativ av utredningsmetoder.

6.1 Att förhålla sig till utifrån

Detta tema tar upp familjehemssekreterarnas förhållande till sitt handlingsutrymme med hänsyn till faktorer utifrån. Med utifrån menas det som familjehemssekreterarna nämnt gällande sitt handlingsutrymme kopplat till faktorer i omgivande organisation, miljö och samhälle. De underteman som funnits utifrån detta huvudtema är: *tid och resurser*, *verksamheten*, *tradition*, *tillgång till alternativ*, *utveckling mot standardisering och evidensbaserad praktik* samt *tillgång till familjehem*.

6.1.1 Tid och resurser

De flesta av våra informanter har varit eniga om att den största utmaningen för dem i sitt arbete och nyttjandet av sitt handlingsutrymme är tid och resurser, exempelvis i form av att flera upplever en tung arbetsbörda och att de är få familjehemssekreterare i arbetsgruppen. Ekonomi har också nämnts som en begränsning när det gäller utbildningsmöjligheter för familjehemssekreterarna. I en av de mindre kommunerna vi intervjuat framkom det att familjehemssekreteraren utifrån brist på tid och resurser inte utreder i den omfattning hen önskar. Intervjuperson 8 säger:

Vi har gjort en egen variant, egentligen ska man göra två hembesök men det hinner vi inte med i den tajta organisation som vi har här men med vår chefs godkännande så är det ett hembesök mer hinner vi inte med. Dock kan jag tycka att det faktiskt skulle vara bra att göra två men nu är det ju som det är.

Ska familjehemssekreterarna följa Kälvestenmetoden som den är beskriven att användas ska det enligt Rasmusson och Regnér (2013) egentligen göras två hembesök. Utifrån citatet ovan går det att utläsa att tidsbristen påverkar familjehemssekreteraren i utredningsförfarandet.

Flera familjehemssekreterare vi intervjuade poängterade att de hade ont om tid. En del syftade på att uppdatering om ny forskning och nya metoder inte var prioriterat. Några intervjupersoner uttryckte att de önskade att kommunen hade en speciell anställd som kunde samla in ny forskning och nyheter kring ny lagstiftning samt riktlinjer eftersom de inte hinner detta själva. Någon tar även upp att hen har gått en utbildning i intervjumetoden IAS³ men har ännu inte hunnit genomföra någon intervju trots att hen vill det. Fler resonemang har framkommit vad gäller bristande tidsutrymme för att fullfölja den utvalda utredningsmetodens olika moment samt att hinna med att göra en fullständig utredning i tid. Dock talar intervjuperson 7 från den minsta kommunen vi besökt om att hen har stora möjligheter till att gå nya utbildningar och kurser samt att hen har möjlighet att påverka och önska inriktningar på utbildningar.

Lipsky (1980/2010) nämner just tidsbrist och annan resursbrist som något som påverkar hur väl gräsrotsbyråkraten kan utföra sitt arbete. Utifrån vårt resultat upplever intervjupersonerna tid och resursbrist som en relativt stor påverkan på deras handlingsutrymme. De flesta av intervjupersonerna tog upp tid och resursbrist som en utmaning och återkom själva till ämnet under intervjuerna. Lipsky (1980/2010) framför att en sådan pressad arbetssituation kan leda till att gräsrotsbyråkraten förenklar sina rutiner och sin syn på klienten vilket kan påverka kvaliteten på bedömningen.

6.1.2 Verksamheten

I intervjuerna har samtliga familjehemssekreterare uppgett att de upplever sig ha stort handlingsutrymme. Flera av intervjupersonerna berättar att de känner ett förtroende från högre nivåer som exempelvis socialnämnden eller enhetschefen. Intervjuperson 8 har däremot talat om att denne vid vissa tillfällen i sin utredning inte rekommenderat socialnämnden att godkänna en familjehemsplacering. Trots detta har socialnämnden godkänt familjehemsplaceringen. Intervjuperson 8 berättar att hen då upplevde sitt handlingsutrymme som obefintligt.

Intervjupersonerna tillfrågades om de kunde välja vilken utredningsmetod de ville använda eller om detta var reglerat från verksamhetens håll. Samtliga intervjupersoner uppger att de arbetar med den metod som organisationen anger men huruvida detta är fast reglerat från organisationens håll eller inte framgår dock inte av alla intervjupersoner. Dock uttrycker intervjuperson 1:

I vår kommun har vi en person som svarar på alla våra Kälvesten, han är utbildad i gamla Kälvesten och han säger ju ja men du ska ställa följdfrågor om de inte förstår. Jag är inte utbildad på det sättet, jag tycker exempelvis att det ska ta tre timmar och att de ska svara lagom på det här och inte sväva ut. (...) Formellt får jag inte använda mig

³ Intervju om anknytningsstil. En vetenskapligt standardiserad intervju som används internationellt (centrum för anknytningsintervju, u.å.)

utav nya Kälvesten men det är ingen som kontrollerar mig. Men de tror det om mig, de är ju på sin vakt, de kollar ju, de vill ju gärna veta hur tolkar du?

Citatet från intervjuperson 1 är svårt att tolka. Hen säger å ena sidan att ingen kontrollerar om hen använder den nya eller gamla versionen av Kälvestenmetoden. Hen uttrycker å andra sidan att den som tolkar Kälvestensintervjuerna vill att hen arbetar efter gamla Kälvestenmetoden och ställer följdfrågor samt att "de" kollar vad hen gör. "De" kan tolkas som intervjuperson 1:s kollegor och arbetsgrupp. Det går trots denna motsägelse att utläsa att verksamheten intervjuperson 1 arbetar i påverkar hens handlingsutrymme ifråga om vilken utredningsmetod hen använder. Även intervjuperson 5 berättar att organisationen styr:

Jag har inget handlingsutrymme så att jag kan ta vilken utredningsmall jag vill utan det är ganska bestämt, vi har bestämt att det är de här formulären som vi använder oss utav.

Det är inte bara direktiv från verksamheten som intervjupersonerna tagit upp som påverkansfaktorer av handlingsutrymmet utan även hur organisationen praktiskt är uppbyggd. Intervjuperson 2 som arbetar i en relativt stor kommun berättar att familjehemssekreterare i dennes kommun som sitter nära ett visst metodteam oftare använder sig av deras tjänster. Intervjuperson 2 som inte sitter nära metodteamet använder sig inte av dem lika ofta och reflekterar i intervjun över om det skulle kunna bero på det fysiska avståndet till metodteamet.

Sammanfattningsvis ser uppfattningarna olika ut kring tillit från högre nivåer och beroende på hur kontoren är fördelade påverkar familjehemssekreterarens arbete. Utifrån intervjuerna kan det utläsas att det framkommer ett hinder för familjehemssekreteraren att utnyttja sitt handlingsutrymme och sin kompetens eftersom verksamhetens ramar har satt en gräns för vilken utredningsmetod som ska gälla. Detta skulle kunna visa på att det finns ett dilemma i huruvida familjehemssekreteraren måste förhålla sig till verksamhetens regler och riktlinjer samtidigt som denne har friheten att utöva sitt handlingsutrymme då ingen större kontroll görs.

Handlingsutrymmet formas till viss del av organisationen (Svensson et al., 2008). Esping (1984) nämner att en komponent som påverkar gräsrotsbyråkraten är miljön som denne vistas i. Under intervjuerna har familjehemssekreterarna bekräftat att de upplever att verksamheten påverkar deras handlingsutrymme både i form av verksamhetens direktiv men även av praktiska faktorer som vilka kollegor de sitter fysiskt nära. Både Svensson et al. (2008) och Lipsky (1980/2010) talar om dilemmat gräsrotsbyråkraten hamnar i mellan organisation och klient. Intervjuperson 1 som vill använda nya Kälvesten då hen anser att det är en bra djupintervju för att utreda familjehem får inte göra det på grund av direktiven från verksamheten. Här får intervjuperson 1 hitta ett sätt att förhålla sig till det dilemmat och hitta ett arbetssätt som fungerar. Intervjuperson 8 upplevde sitt handlingsutrymme som obefintligt när nämnden gick emot dennes underkännande av ett familjehem. Det är också ett exempel på hur handlingsutrymmet formas av verksamhetens styrning.

6.1.3 Tradition

Flera intervjupersoner har uttryckt att de inte är säkra på hur det kommer sig att de använder sig av den utredningsmetod de gör. Några har uppgett att det antagligen beror på tradition. En familjehemssekreterare som använder sig av gamla Kälvestenmetoden uttrycker att hen tror att det beror på att en bred kompetens redan finns i kommunen. Många familjehemssekreterare i dennes kommun är utbildade i metoden och hen anser att det ska mycket till för att utbilda alla i en ny metod. Intervjuperson 2 uppger:

Egentligen är det nog tradition, alltså om man pratar om tradition i familjehemsvården så är den ju ganska stark tänker jag. Och det är nog mycket utifrån tradition som den (Kälvestenmetoden, vår förklaring) används.

En annan intervjuperson nämner tradition i en annan bemärkelse. Hen menar på att familjehemsvården har en mer muntlig tradition vad gäller rutiner till skillnad från andra delar av socialtjänsten. Hen upplever att exempelvis barnavården är mer väldokumenterad när det gäller vilka rutiner som ska följas. En annan familjehemssekreterare i en annan kommun tror att anledningen att de använder sig av Kälvestenmetoden i dennes kommun är att regionförbundet i hens län har erbjudit utbildningar i den. På så vis har den varit lättillgänglig för de som arbetar i länet. Vi har valt att utifrån intervjumaterialet tolka tillgänglighet som något som anspelar på tradition. Det som traditionellt används kan också tänkas vara det som är mest lättillgängligt.

Svensson et al. (2008) nämner organisationers tradition som en faktor vilken påverkar handlingsutrymmet. Utifrån resultatet kan det utläsas att tradition i olika bemärkelser är en relativt stark faktor på handlingsutrymmet i familjehemsvården.

6.1.4 Tillgång till alternativ

Samtliga intervjuade familjehemssekreterare har använt sig av olika versioner av Kälvesten- eller PRIDE-metoden. En intervjuperson använde sig av PRIDE-metoden och resten använde sig av Kälvestenmetoden. Några av det sistnämnda var själva osäkra på vilken version av Kälvestenmetoden de använder sig utav. När intervjupersonerna tillfrågats om varför de använder sig av den utredningsmetod de gör har flera varit osäkra. En tanke som några av de som använt sig av Kälvestenmetoden uttryckt är att det inte finns någon annan ”vettig” metod att använda. Även om de skulle kunna tänka sig att använda PRIDE upplever de att den skulle bli svår att genomföra då PRIDE-metoden kräver att flera familjehem deltar i PRIDE-utbildningar tillsammans. Då flera intervjupersoner nämner att det är brist på familjehem upplever några av intervjupersonerna att det skulle vara omöjligt att genomföra PRIDE-utbildningar. Samtidigt använder sig en av intervjupersonerna av PRIDE och tycker att det fungerar väl.

Bristen på alternativa metoder till att utreda familjehem från andra kulturer är ett annat problem som nämns av några intervjupersoner. Flera intervjupersoner påtalar att

Kälvestenmetoden inte passar för familjehem från andra länder, både utifrån språk och kulturella faktorer. Intervjuperson 7 uttalar:

Sen tänker jag att vi det senaste året har fått många släktinghem som är ganska nyblivna svenskar, till ensamkommande flyktingbarn, och dom utreder vi kanske inte lika omfattande. Dels för att vi inte haft tid och möjlighet till det. Dels att det är svårt att göra en Kälvesten eller en djupintervju med tolk utan man får liksom måtta ner det lite granna. (...) Det är svårt att inhämta registerutdrag om man liksom inte har bott, det går inte att vända sig till Syrien eller Afghanistan till exempel för att hämta registerutdrag.

Lipsky (1980/2010) nämner att brist på information samt andra behövliga resurser för gräsrotsbyråkraten (familjehemssekreteraren) påverkar om denne kan utföra sitt arbete med god kvalitet. Utifrån resultatet av intervjuerna kan vi se att det finns brist på information och andra behövliga resurser då inte alltid den metod de använder sig av fungerar i alla utredningar av familjehem. Samtidigt har intervjupersonerna belyst att de inte känner till andra möjliga alternativ.

6.1.5 Utveckling mot standardisering och evidensbaserad praktik

Vi har i mötet med intervjupersonerna tagit del av åsikter som talar både för och emot begränsad frihet i arbetet. Flera intervjupersoner talar om vikten av att diskutera med sina kollegor och inte göra bedömningar själva. Flera av dem förklarar vikten av att vara två i bedömningen av ett lämpligt familjehem, Någon nämner att denne är medveten om att alla familjehemssekreterare är påverkade av sina värderingar och erfarenheter vilket gör att de ser olika på familjehem. Intervjuperson 1 säger:

Nej sen är man ju olika som person, vem man gillar och inte gillar. (...) Vi har ju egna referensramar och egna erfarenheter, vi kopplar ju ofta till någon annan vi träffat eller känner. Så den diskussionen är viktig tycker jag.

Även tankar om att formulär och mallar behövs eftersom socialarbetare bara är människor och kan bedöma olika beroende på dagsform har uttryckts av några intervjupersoner, som intervjuperson 5 uttrycker sig:

Jag tycker att det är rätt bra för det ska inte heller vara upp till mig om jag ska ta det eller det intervjumaterialet. Då blir det liksom inte samma bedömningsgrund som familjen blir bedömda utifrån. Utan då blir det kanske utifrån vad jag tycker för stunden, eller dagen, i vilken form jag är, om jag vill ha det långt eller kort eller lite sådär då. Utan alla, liksom alla familjer som vill bli ett familjehem ska bedömas utifrån samma intervjumaterial, samma frågor, så ingen ska liksom slinka igenom lättare.

Samtliga familjehemssekreterare vi intervjuat har känt till och i olika stor utsträckning använt sig av det standardiserade bedömningsformuläret BRA-fam. Flera familjehemssekreterare var

kritiska till att använda BRA-fam. Några intervjupersoner upplevde att BRA-fam-formuläret ställer frågor som ger önskvärda svar. Intervjuperson 2 yttrar:

Det är ju frågor som ”slår du dina barn”. Nej säger alla då. Eller så, det fattar man ju vad man ska svara, det är ju inte så svårt att svara på. Det känns lite, det blir för basic tycker jag. Och sen så tycker jag att vi får svaret på de frågorna i de andra momenten, då blir det som ett onödigt moment lite.

Det fanns också de familjehemssekreterare som ansåg att BRA-fam är en bra början på en utredning. De får svar på faktafrågor som vad familjehemsföräldrarna har arbetat med innan så att de slipper ta tid till det i sina djupintervjuer. BRA-fam kan också fungera bra som en slags information till presumtiva familjehem. När en del intresserade familjer fyller i BRA-fam-formuläret inser de enligt en intervjuperson själva att de kanske tar på sig för mycket i och med att ta hand om ett till barn. En intervjuperson har upplevt att släktingfamiljer som först velat bli familjehem åt en släkting har ångrat sig när de gjort BRA-fam. De har då insett vidden av familjehemsuppdraget. Detta upplevde intervjupersonen som en lättnad då hen varit osäker på den aktuella släktingfamiljen.

Ponnert och Svensson (2015) beskriver motsägelsen vad gäller utvecklingen mot standardisering i socialt arbete. Författarna menar på att det är svårt att standardisera ett så komplext arbete som familjehemssekreterarna har, ändå görs försök till detta. Utifrån våra resultat träder motsägelsen fram då en del av intervjupersonerna talar för att mer ramar behövs medan andra inte är nöjda med det standardiserade formulär de använder. Det kan dock bero på att just utredningsformuläret BRA-fam inte är populärt. Rasmusson och Regnér (2013) lyfter att myndigheter har förväntningar på att utvecklingen av enhetliga manualer ska leda till säkrare bedömningar. Intervjuperson 5 förefaller dela uppfattningen att tydligare ramar är något positivt för att utredningsarbetet ska bli likvärdigt.

6.1.6 Tillgång till familjehem

Flera av intervjupersonerna uttrycker att det är svårt att rekrytera familjehem och ser det som en utmaning. När de tillfrågades om det fanns något som begränsade deras handlingsutrymme tog flera upp bristen på familjehem att tillgå. Flera nämner att de annonserar ut i någon form att kommunen har behov av familjehem. Trots många satsningar på annonser lyckas de inte få tillräckligt med familjehem. En intervjuperson uppgav dock att de inte hade problem med att rekrytera nya familjehem. Familjehemssekreteraren som uppgav detta är även den enda av våra intervjupersoner som arbetar på ett socialkontor som använder sig av PRIDE-metoden. Hen tror att den relativa lättheten att rekrytera familjehem i hens kommun kan bero på att familjehemmen som går PRIDE-utbildningen är nöja med utbildningen och att de tipsar andra familjer de känner om att bli familjehem. Nedanstående citat från intervjuperson 8 illustrerar familjehemssekreterarens dilemma av att kunna utföra sitt arbete på ett korrekt sätt kontra bristen på familjehem.

(...) Och det är ju det som gör att man ibland ser mellan fingrarna och det är ju hemskt egentligen men det är tak överhuvudet som gäller ibland och det är jättesvårt överlag att få familjehem idag.

Några intervjupersoner berättar vidare att de ibland har godkänt familjehem även om de varit osäkra på om det är det bästa för barnet. Det har berott på att barnet redan bott hos det aktuella familjehemmet och att de inte har tillräckligt med familjehem till alla barn som bedöms vara i behov av ett. Intervjuperson 1 uttrycker sig såhär:

Sen är det ju också så att vi inte har tillräckligt med bra familjehem i hela Sverige så det är ju ett problem och desto mer man utreder desto mer finner man ju och desto mer sällas bort.

Lipsky (1980/2010) beskriver att en gräsrotsbyråkrat som har en pressad arbetssituation kan förenkla sin syn på klienterna för att klara av sitt arbete. När intervjuperson 8 uttrycker att hen ser mellan fingrarna på grund av bristen på familjehem samt när intervjuperson 1 uttrycker att ju mer denne utreder desto mer familjehem sällas bort kan det utläsas att den förenklade syn på klienten som Lipsky talar om har uppstått. Familjehemssekreterarna upplever att deras handlingsutrymme att utreda korrekt och grundligt är begränsat på grund av bristen på familjehem.

6.2 Att förhålla sig till inifrån

Detta tema tar upp familjehemssekreterarnas förhållande till sitt handlingsutrymme inifrån. Med faktorer inifrån menar vi faktorer som familjehemssekreterarna har talat om i koppling till sin egen person gällande deras handlingsutrymme. De underteman som funnits utifrån detta huvudtema är: *kompetens* och *magkänsla*.

6.2.1 Kompetens

Ingen av våra intervjupersoner kan egentligen sägas använda sig renodlat av en utredningsmetod. Samtliga har uttryckt att de ändrar i utredningsmetoden de använder. De lägger exempelvis till eller tar bort frågor ur sina djupintervjuer, har ändrat antalet hembesök från det rekommenderade antalet eller har lagt till utredningsområden från andra utredningsformulär. Intervjupersonerna uttrycker dock att ett dilemma finns i detta, dels vill de använda sin kompetens och anpassa sig efter situationen men också behandla alla presumtiva familjehem likvärdigt. "(...) *Blir man osäker i någon del så måste man ju fördjupa utredningen åt det hållet tänker jag*" säger intervjuperson 7. Intervjuperson 2 uttrycker sig ambivalent om att vara mer fri i sina intervjuer kontra att följa formulären:

Och det bygger ju på att då måste jag ha mer erfarenhet och mer kompetens för att göra det på ett bra sätt. Det kan jag nog tänka är en nackdel egentligen eller så. Det kan ju attrahera en, de här mer kantiga formulären eller så då.

Intervjuperson 2 uttrycker under intervjun att Kälvestenmetoden ibland sägs vara flummig. Det kan intervjuperson 2 se ett värde i då hen menar att ju friare metoden är ju mer kan socialarbetaren använda sig av sin kompetens:

(...) Ja, men om en apa kan läsa så kan den göra nya Kälvesten. Alltså, det blir ju inte ett verktyg som blir levande tänker jag. Inte riktigt på samma vis om ramarna är alldeles för tydliga. Då tänker jag att då blir det detta man har att förhålla sig till och då kan vet som helst göra den och man nyttjar inte kompetensen hos dem som arbetar hos en eller sådär. (...) För det tror jag egentligen är det som är socialt arbete, eller så som socialt arbete är, att vi lär oss jättemycket och sen får man plocka beroende på situation lite. Att man inte är så smal liksom.

Ponnert och Svensson (2015) nämner att standardisering kan leda till ett mer likartat arbete vilket kan erbjuda socialarbetaren legitimitet och en möjlighet att försvara varför denne gjort en viss bedömning. Standardisering minskar å andra sidan handlingsutrymmet och socialarbetaren får lita mer till organisationen än till sin profession. Dessa för och nackdelar återspeglas i intervjupersonernas resonemang ovan. Flera intervjupersoner kan se ett värde av att använda sig av manualer och formulär när de är osäkra men kan också se styrkan i att med hjälp av sin kompetens anpassa arbetet efter varje unik situation. Rasmusson och Regnérs (2013) resonemang om att de professionellas kunskaper är en viktig del av evidensbaserad praktik blir här aktuellt. Svensson et al. (2008) menar att handlingsutrymmet för en socialarbetare delvis handlar om kompetensen att göra rimliga och meningsfulla val, samt kompetens i form av en professionell kunskap och inställning till sitt arbete. Det första citatet från intervjuperson 2 ovan nämner att erfarenhet och kompetens behövs för att göra ett gott arbete vilket anspelar på Svenssons et al. påstående om handlingsutrymme.

6.2.2 Magkänsla

Flera utav familjehemssekreterarna vi intervjuat beskriver hur magkänslan är en del av beslutet i utredningen av familjehemmen. Samtliga intervjupersoner talar om att ramarna är fria och att det ger stora möjligheter för familjehemssekreteraren att utöva sitt handlingsutrymme i utredningsförfarandet. Dock nämns det att det samtidigt finns en oro för att gå in i allt för känslostyrda beslut. Det framkommer att några av intervjupersonerna delvis önskat att det fanns ett system och mer tydlighet kring utredningsarbetet. Samtidigt som de nämner vikten utav inkännande och inlyssnande eftersom alla familjer de möter är unika. Vikten av att kunna gå på sin magkänsla är enligt samtliga intervjupersoner av stor betydelse för utförandet av deras arbete. Någon beskriver det som att denne får en känsla i kroppen när hen sitter ned med familjen i flera timmar. En annan uttalar att det är magkänslor, intentioner och värderingar som i slutändan styr i arbetet med människor. Nedan illustreras citat från intervjuperson 2 som beskriver betydelsen av magkänslan i utredningsarbetet.

Om jag haft tydligare ramar då hade jag kanske inte kunnat förhålla mig till min magkänsla på ett sätt där den faktiskt väger någonting. Men här kan jag ju faktiskt förhålla mig till den på ett sätt där jag faktiskt också kan tro. Ibland kan det vara så att

jag inte riktigt är säker på familjen, jag har inte en riktig bra känsla här i den här familjen, det är någonting men jag vet inte, jag kan inte sätta fingret på vad det är. Så kan det vara ibland och då får man försöka hitta det man inte kan sätta fingret på. Blir ramarna för tydliga och fasta då tänker jag att det blir svårare att förhålla mig till den.

De flesta intervjupersoner är eniga om att det krävs en viss frihet i arbetet för att kunna utföra det. Flera nämner en magkänsla eller känsla som skulle säga något om familjens lämplighet att bli familjehem. Någon intervjuperson nämner att värderingar styr bedömningen av lämpligheten hos familjehemmen. Egna värderingar är även något Hasenfeld (1983) beskriver som en grund för bedömningar som görs i människobehandlande organisationer. Även Svensson et al. (2008) nämner värderingar som något som kan påverka hur familjehemssekreteraren hanterar sitt handlingsutrymme. Lipsky (1980/2010) problematiserar att gräsrotsbyråkraten använder sitt handlingsutrymme subjektivt då det kan medföra att klienterna inte blir lika behandlade. Familjehemssekreterarna som intervjuats berättar att de ser magkänslan som en viktig faktor i deras handlingsutrymme. De problematiserar även användandet av magkänslan.

6. 3 Sammanfattning av resultat och analys

Huvudsyftet med uppsatsen är att undersöka hur familjehemssekreterare förhåller sig till sitt handlingsutrymme vid utredning av blivande familjehem. Av resultatet kan det utläsas att familjehemssekreterarna har ett något ambivalent förhållningssätt till storleken på sitt handlingsutrymme. Samtliga familjehemssekreterare som intervjuats har kunnat se både för- och nackdelar med ett stort eller litet handlingsutrymme. De har också delat med sig av erfarenheter då de fått förhålla sig till att olika faktorer påverkat deras handlingsutrymme. Det kan utläsas av resultatet att några familjehemssekreterare gärna tar sig större friheter i det handlingsutrymme de har medan några uttrycker en önskan om mer ramar för arbetet.

Ytterligare är syftet med uppsatsen att undersöka hur familjehemssekreterare förhåller sig till den utredningsmetod de använder sig av och vad de ser som utmaningar i utredningsprocessen. I resultatet har det framkommit att flera familjehemssekreterare ser brister i den utredningsmetod de använder, men inte heller vet vad de skulle kunna använda för metod istället. De utmaningar som familjehemssekreterarna upplever som störst under utredningsarbetet är bristen på familjehem att tillgå samt bristen på tid och resurser i verksamheten.

Uppsatsens första frågeställning rör hur familjehemssekreterarna ser på sitt handlingsutrymme. Utifrån resultatet ser familjehemssekreterarna sitt handlingsutrymme i utredningsarbetet som stort även om det ibland upplevs begränsat. Det stora handlingsutrymmet ses som något nödvändigt men även som något problematiskt. Flera uttrycker funderingar om att ramar för arbetet också är viktigt för att alla familjehem som utreds ska få likvärdiga bedömningar. Några familjehemssekreterare delar under intervjuerna med sig av sin insikt om att människors bedömningar kan variera och att exempelvis manualer eller metoder kan behövas för att göra arbetet mer likvärdigt. Några familjehemssekreterare uttrycker å andra sidan vikten av att inte vara för styrda av ramar då

varje utredning är unik. De vill kunna använda sig av sin kompetens för att fördjupa sig i vissa delar av utredningen eller plocka in frågor utifrån den unika situationen. Det framkommer också i vårt resultat att familjehemssekreterarna värdesätter ett stort handlingsutrymme då det ger dem en möjlighet att använda sig av sin magkänsla. Det uttrycks av en intervjuperson att det är just socialarbetarens egna intentioner, känslor och värderingar som i slutändan styr de som arbetar med människor.

Den andra frågeställningen rör vad familjehemssekreterarna upplever påverka deras handlingsutrymme. Återkommande i intervjuerna är att familjehemssekreterarna talar om att bristen på tid och resurser samt att bristen på familjehem påverkar dem. Utöver det påverkar även bristen på lämpliga utredningsmetoder, verksamhetens ramar, påtryckningar från organisationen, praktiska aspekter som hur organisationen fysiskt är uppbyggd, traditionen i familjehemsvården inom organisationen med mera. Vissa av faktorerna anses begränsa handlingsutrymmet och andra faktorer anses utvidga det.

Det kan utläsas av resultatet att familjehemssekreterarna har en kluven syn på sitt handlingsutrymme. De kan både se nyttan i ett stort handlingsutrymme men även vissa risker i att bedömningarna kan bli för färgade av deras värderingar och erfarenheter.

7. Diskussion

I detta avsnitt förs till en början diskussion och problematisering av resultatet kopplat till uppsatsens teoretiska utgångspunkter samt tidigare forskning. Därefter följer en metoddiskussion där vi reflekterar över det valda tillvägagångssättet för vår studie.

7.1 Resultatdiskussion

Magkänsla var något som familjehemssekreterarna såg som värdefullt att kunna använda i sitt arbete med att utreda blivande familjehem. Ett sådant resonemang skulle kunna styrkas av Espings (1984) påstående att gräsrotsbyråkraten måste ha en viss frihet för att kunna göra individuellt förnuft av generella regler, men vi funderar över om magkänslan kan ingå under individuellt förnuft. Vi tänker oss att Esping menar att individuellt förnuft är att kunna anpassa bedömningar för att tillmötesgå varje klients behov på bästa sätt. Det behöver inte betyda att individuellt förnuft syftar på att gå efter sin personliga magkänsla. Att se magkänslan som en avgörande del i en bedömning ser vi som problematiskt då magkänslan kan skilja sig från dag till dag och från person till person. Samtidigt har flera erfarna och välutbildade familjehemssekreterare berättat att de ser magkänslan som viktig och vi frågar oss därför om den faktiskt fyller en god funktion i bedömningen av familjehem. Skulle det som familjehemssekreterarna beskriver som magkänsla kunna vara en intuition som bygger på deras tidigare professionella erfarenheter som faktiskt har ett värde trots att kunskapen inte är explicit? Bergman (2011) beskriver att fokus i familjehemsutredningar under 1900-talet har gått från en konkret till en mer abstrakt syn på familjehemmen. Intervjupersonerna har talat mycket om magkänsla vilket vi kan se som en del av den utveckling Bergman talar om.

Svensson et al. (2008) nämner att socialarbetaren har ett ansvar att hantera sitt handlingsutrymme. Bara för att familjehemssekreteraren har ett så pass stort handlingsutrymme att denna kan gå på sin magkänsla till viss del betyder inte det att det är rätt att göra det. Vi tänker oss att ett exempel på att ta ansvar för sitt handlingsutrymme kan vara att familjehemssekreteraren måste vara medveten om att magkänslan kan vara missvisande. För att familjehemssekreteraren ska kunna använda sin magkänsla i bedömningen av familjehem anser vi att denne måste kunna reflektera över vad den aktuella magkänslan står för. Samtidigt ska enligt Rasmusson och Regnér (2013) en utredning som görs enligt Kälvestenmetoden innehålla diskussion med arbetsgruppen samt att en utomstående person hjälper till med tolkning av de djupintervjuer som gjorts. Sådana aspekter av utredningsförfarandet kan tänkas innebära att risken för att en enskild persons magkänsla styr minskas.

Lipsky (1980/2010) beskriver att problemet som kan uppstå när en gräsrotsbyråkrat tolkar sitt handlingsutrymme för fritt teoretiskt sett skulle försvinna om handlingsutrymmet minskade. Vi tänker oss att en lösning på detta problem skulle kunna vara om verksamheterna började använda allt mer standardiserade och evidensbaserade verktyg. Detta är idag något som enligt Ponnert och Svensson (2015) är en pågående tendens inom socialt arbete. Några intervjupersoner har berättat att den standardiserade bedömningsmetoden BRA-fam används i

deras kommuner. De har under intervjuerna inte uttryckt särskilt positiva tankar om BRA-fam och exempelvis sagt att det är ett onödigt moment i utredningsarbetet. Vilket också gör att vi frågar oss om det är nödvändigt med standardiserade metoder när familjehemssekreterarna redan anser sig göra ett gott arbete utan den standardiserade bedömningsmetod de blivit anvisade att använda. Ponnert och Svensson (2015) nämner att socialarbetaren med hjälp av standardisering kan försvara sitt arbete och ge sitt handlande legitimitet. Det kan tänkas att en verksamhet som socialtjänsten som ofta blir ifrågasatt och kritiserad exempelvis i media skulle attraheras av manualer och högre grad av styrning. Resultatet väcker därför frågor om standardiserade metoder är nödvändiga eller om de tas fram för att verksamheten ska se bra ut.

Dessutom kan det diskuteras om inte kompetensen redan finns hos familjehemssekreterarna, att göra en väl genomförd utredning utan exempelvis BRA-fam. Någon intervjuperson nämnde att BRA-fam fungerade bra som ett slags information till tilltänkta familjehem. Vi kan se att BRA-fam fyller en annan slags funktion än den tänkta, att göra en första bedömning av ett familjehem, nämligen att ge de presumtiva familjehemmen en inblick i vad uppdraget som familjehem innebär. Enligt Ponnert och Svensson (2015) är standardisering ett sätt att i högre grad säkerställa att socialarbetarna inte gör godtyckliga bedömningar. Vi funderar dock på om det går att finna andra vägar till högre kvalitet i utredningsarbetet än mer standardisering och styrning av socialarbetarens arbete. Det skulle kunna tänkas att om det tillsatts mer resurser i form av exempelvis personal till familjehemsgrupperna samt att det gavs mer tid för reflektion och diskussion skulle det kunna leda till en ökad kvalitet på utredningen.

Rasmusson och Regnér (2013) talar om vikten av att inte glömma bort den professionelles erfarenhet i utvecklingen av en evidensbaserad praktik. Då vi kan se ett komplext förhållande till evidensbaserade verktyg och standardisering hos familjehemssekreterarna funderar vi på om detta kan vara ett tecken på en missuppfattning som Ponnert och Svensson (2015) tar upp gällande evidensbaserad praktik. Författarna nämner även att många tror att evidensbaserad praktik endast handlar om forskningsbaserad kunskap men begreppet innehåller även komponenterna: den professionelles och klientens erfarenhet. Möjligtvis vet inte familjehemssekreterarna att även deras kunskap är viktig i en evidensbaserad praktik. Kanske finns det också en rädsla för att handlingsutrymmet ska försvinna i den utveckling mot evidensbaserad praktik som finns i socialt arbete idag.

I vårt resultat har det framkommit att familjehemssekreterarna inte upplever utredningsarbetet som den största utmaningen utan att det snarare handlar om bristen på familjehem och tid att hinna fullfölja alla moment i utredningen. Hur detta problem ska lösas är inte en lätt fråga. Olika alternativ på lösningar skulle kunna vara att kraven sänks på familjehemmen så att fler kan godkännas, att högre ersättning betalas ut till familjehemmen eller att mer stöttning finns tillgänglig för dem. Att sänka kraven på familjehem är en komplex fråga, hur kan man sänka kraven på hur säker och trygg vård ett barn ska få? Samtidigt kan det tänkas att kraven på familjehem idag är för höga. I det avseendet en intervjuperson berättade att familjehem ibland slinker genom syftade hen mestadels på släktinghem. Vi tänker oss att en stor del av

släktinghem idag är släktingar till ensamkommande flyktingbarn. Ensamkommande flyktingbarn kan såklart ha liknande bakgrund som de svenska barn som placeras men troligtvis är den primära anledningen till placering att de flytt från sitt hemland. Frågan är om kraven på familjehem för ensamkommande barn behöver vara lika höga. Det kan tänkas att anknytningen och tryggheten ett släktinghem kan ge ska väga tyngre än andra kriterier som är viktiga när andra barn placeras. Samtidigt är risken att även ensamkommande flyktingbarn kan bli utnyttjade av sitt familjehem varför det också är problematiskt att sänka kraven på dem. Frågan är om den familjehemssekreterare som säger sig se mellan fingrarna ibland när det gäller släktinghem gör detta för att hen prioriterar andra utredningar. Skulle hen se mellan fingrarna i en utredning med ett barn som inte är en ensamkommande flykting?

Frågan om mer stöttning till familjehem är något Khoo och Skoog (2014) har undersökt som en orsaksfaktor för instabila placeringar. Familjehemsföräldrar i författarnas studie har uttryckt att stöttning från socialtjänstens sida är viktigt för att placeringen ska hålla. Vi kan tänka oss att otillräcklig stöttning kan ha en inverkan på bristen på familjehem. Ett familjehem som inte får god stöttning kan tänkas vilja avsluta sina uppdrag i högre grad. Vi kan även tänka oss att rykten sprids i en kommun om familjehemmen får stöttning eller inte. I en kommun där socialtjänsten stöttar sina familjehem väl kanske ordet sprider sig och fler vågar ta steget att bli familjehem. En intervjuperson nämner just att hen tror att det är lätt att rekrytera i dennes kommun på grund av att familjehemmen är nöjda och då tipsar andra familjer som skulle kunna tänka sig att bli familjehem.

Förutom att bristen på alternativa utredningsmetoder allmänt uppgavs vara ett problem var ett annat kopplat till specifikt de ensamkommande barnen, att ingen anpassad utredningsmetod finns att tillgå för att utreda familjehem som ska ta emot dem. En del familjehemssekreterare berättade att de gjort ett eget formulär med frågor då de saknade viktiga frågeområden i den utredningsmetod de använder. Vi frågar oss varför ingen av de stora metoderna Kälvesten och PRIDE är anpassade till ett mer öppet kulturellt perspektiv i sin utformning. Vi tänker oss att det inte är nytt att familjehem ursprungligen är från andra kulturer då Sverige tagit emot invandrare under en relativt lång tid. Handlar det om en kostnadsfråga, att det kostar att utveckla och utbilda anställda i en ny metod? Kan det handla om en prioriteringsfråga? Eller är utredningar av familjehem från andra kulturer just ett exempel på när familjehemssekreteraren bör använda sin kompetens för att anpassa utredningen själv? Det stora handlingsutrymmet kanske är till för att lösa just sådana situationer.

7. 2 Metoddiskussion

Tillvägagångssättet för vår studie har troligtvis haft betydelse för dess resultat. Deltagandet i studien var frivilligt och på grund av tidsbegränsning valde vi ut de familjehemssekreterare som svarade oss fortast. Vi kan tänka oss att de som svarade på vårt informationsbrev först också är de familjehemssekreterare som har större intresse för det valda ämnet för vår studie. Hade vi intervjuat familjehemssekreterare som inte hade lika stort intresse för ämnet skulle vi kanske fått ett annorlunda resultat.

En intervju skiljer sig från de andra i och med att den filmades. I efterhand önskar vi att alla intervjusituationer hade sett så lika ut som möjligt eftersom en videoinspelning kan tänkas påverka intervjupersonen mer än endast en ljudinspelning. Det kan tänkas att den aktuella intervjupersonen blev mindre avslappnad än de andra. Vi upplevde dock inte att det påverkade intervjun. Vi är medvetna om att olika personer påverkar ett samtal på olika sätt. En intervju utfördes endast av en av oss det kan tänkas att dynamiken i det samtalet blev annorlunda än i de samtal vi intervjuade tillsammans. Det optimala hade varit att göra alla intervjuer tillsammans men på grund av vissa omständigheter gick det inte att genomföra. De flesta intervjuerna gjordes ute på olika socialkontor förutom en av intervjuerna som genomfördes på högskolan. Vi kan tänka oss att en intervjuperson möjligtvis blir mer frispråkig när hen inte är på arbetsplatsen och blir intervjuad. Vi upplevde intervjupersonen vi intervjuade på högskolan mer frispråkig men det skulle också kunna bero på hens personlighet.

Under transkriberingen lades inte fokus på exempelvis tonfall, pauser, ansiktsuttryck, gester eller liknande. Risker med att inte lägga fokus på sådant är att vi skulle kunna missa vilka tyngdpunkter som finns i samtalet. Det skulle kunna medföra att det inte framkommit tydligt i transkriberingarna när en intervjuperson betonar något denne anser viktigt eller när denne gör en paus när hen är osäker.

De teoretiska utgångspunkter som valts för studien har med stor sannolikhet påverkat infallsvinkeln för uppsats. Hade vi valt andra teoretiska perspektiv skulle angreppssättet blivit annorlunda. Även valet att fokusera på just utredningsdelen av familjehemssekreterarens arbete har påverkat hur intervjupersonerna har valt att se på sitt handlingsutrymme. Hade vi frågat om någon annan del av familjehemssekreterarnas arbete, exempelvis stöttning och uppföljning av familjehem, hade intervjupersonerna kanske beskrivit sitt handlingsutrymme på ett annat vis.

Styrkan i vår studie ligger i att vi fått ett rikt empiriskt material. Intervjupersonerna har varit frikostiga när de blivit intervjuade. Utifrån det empiriska materialet har vi fått ta del av intervjupersonernas upplevelser vilket var uppsatsens syfte. Med tanke på intervjupersonernas rika bidrag till empirin anser vi att valet av kvalitativ metod samt användningen av en semistrukturerad intervjuguide var ett lämpligt tillvägagångssätt. Det som ytterligare stärker studiens resultat är enigheten hos intervjupersonerna kring de utmaningar de ställs inför. Något som utmärkt sig under studiens gång är att området kring ensamkommande flyktingbarn kom upp. Då detta inte var en fråga vi tänkt oss att undersöka från början var det värdefullt att vi använde oss av semistrukturerade intervjuer, då frågan om ensamkommande flyktingbarn annars antagligen inte tagits upp.

8. Slutord

De huvudsakliga resultaten av vår studie är att familjehemssekreterarna upplever att deras handlingsutrymme är stort, men att de upplever att det begränsas av olika anledningar. Deras bedömningar påverkas till stor del av deras egen magkänsla, en känsla som de upplever kan störas av alltför hög grad av styrning. Det har också visat sig att de utredningsmetoder familjehemssekreterarna använder sig utav inte är vetenskapligt utvärderade samt inte upplevs anpassade för familjehem från andra kulturer.

Studien har gett en bild av hur familjehemssekreterare förhåller sig till sitt handlingsutrymme i dagens familjehemsvård. Då utvecklingen i socialt arbete idag går mot en ökad styrning är det viktigt att ta del av de professionellas erfarenheter och upplevelser samt hur de förhåller sig till sitt handlingsutrymme. Om önskan är att arbeta utefter en evidensbaserad praktik är det av vikt att familjehemssekreterarnas tankar tas till vara eftersom de utgör en av komponenterna av evidensbaserad praktik.

Vidare forskning som skulle kunna vara intressant är att undersöka alternativ till de utredningsmetoder som används i Sverige idag för att hitta metoder som är mer anpassade till dagens samhälle. Då en större del av de barn som placeras idag enligt Socialstyrelsen (2014) är ensamkommande flyktingbarn vore det intressant med vidare forskning gällande hur denna grups behov bäst tillgodoses av familjehemmen. Vi har under studiens gång förstått att stöttningen av familjehemmen efter utredning och placering kanske till och med är en viktigare fråga än själva utredningsprocessen. Därav skulle vi vilja se ytterligare forskning om hur en god stöttnings till familjehem bör se ut för att placeringarna ska bli stabila.

9. Referenser

- Bergman, A-S. (2011). *Lämpliga eller olämpliga hem? Fosterbarnsvård och fosterhemskontroll under 1900-talet*. (Doktorsavhandling, Växjö universitetet, Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete).
- Bergmark, A., & Lundström, T. (2011). Evidensbaserad praktik i svenskt socialt arbete. Om ett programs mottagande, förändring och möjligheter i en ny omgivning. I I. Bohlin & M. Sager (Red.), *Evidensens många ansikten*. (s. 163-185). Lund: Arkiv förlag.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Centrum för anknytningsintervju. (u.å.) *Forskningsbakgrund-IAS*. Hämtad den 26 maj, 2016, från <http://www.anknytningsintervju.se>
- Christienson, B., & McMurty, J. (2007). A comparative Evaluation of Preservice of kinship and nonkinship foster/adoptive families. *Child welfare*, 86 (2) 125-140.
- Enell, S., Hultman, M., & Jergeby, U. (2009). *Bedömningsmetoder vid rekrytering av familjehem- en systematisk kunskapsöversikt*. Hämtad den 20 mars, 2016, från <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2008/2008-126-117>
- Esping, H. (1984). Göra individuellt förnuft av de allmänna reglerna: uppgift för gräsrotsbyråkrat. *Tiden* (2), 72-78.
- Fallesen, P. (2014). Identifying divergent foster care careers for Danish children. *Child Abuse & Neglect*, 38, 1860-1871.
- Hasenfeld, Y. (1983). *Human service organizations*. Upper Sadle River: Prentice-Hall.
- Johansson, S., Dellgran, P., & Höjer, S. (2015). *Människobehandlande organisationer- villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Khoo, E., & Skoog, V. (2014). The road to placement breakdown: Foster parents' experiences of the events surrounding the unexpected ending of a child's placement in their care. *Qualitative Social Work*, 13, 255-269.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Lipsky, M. (1980/2010). *Street level bureaucracy*. New York: Russell Sage.
- Padgett, D. K. (2008). *Qualitative methods in social work research*. Los Angeles: Sage Publications.
- Ponnert, L., & Svensson, K. (2015). Standardisering som lösning. I S., Johansson, P., Dellgran, & S., Höjer (red.) *Människobehandlande organisationer- villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete* (s. 214- 226). Stockholm: Natur & Kultur.
- Rasmusson, B., & Regné, M. (2013). *Ett utvalt hem till ett utvalt barn; familjehemsutredningar och socialt arbete i praktiken*. Stockholm: Natur & Kultur.

Regeringskansliet. (2016). *Stärkt säkerhet för placerade barn genom ändring i socialtjänstförordningen*. Hämtad 30 maj, 2016, från <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/05/starkt-sakerhet-for-placerade-barn-genom-andring-i-socialtjanstforordningen>

Riksdagens Revisorer Rapport 2001/02:16, *Familjehemsvården*.

Rock, S., Michelson, D., Thomson, S., & Day, C. (2015). Understanding foster placement instability for looked after children: A systematic review and narrative synthesis of quantitative and qualitative evidence. *British Journal of Social Work*, 45, 177-203.

Skoog, V. (2013). *Barn som flyttas i offentlig regi: En studie av förekomst och upplevelser av instabil samhällsvård för barn*. (Doktorsavhandling, Umeå universitet, Institutionen för socialt arbete).

Socialstyrelsen, (2011). *På väg mot en evidensbaserad praktik inom socialtjänsten- Kartläggning, analys och förslag för att förbättra kunskapsstyrningen*. Stockholm. Hämtad den 12 april, 2016, från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18248/2011-2-14.pdf>

Socialstyrelsen, (2012). *BRA-fam- en standardiserad bedömningsmetod vid rekrytering av socialtjänstens familjehem*. Stockholm. Hämtad den 16 mars, 2016, från <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2014/2014-2-5>

Socialstyrelsen. (2013). *Ett hem att växa i- familjehemmets bok*. Västerås: Edita Västra Aros.

Socialstyrelsen. (2014). *Antalet placerade barn ökar*. Hämtad 24 maj, 2016, från <https://www.socialstyrelsen.se/nyheter/2014september/antaletplaceradebarnokar>.

Socialstyrelsen. (2016). *Att arbeta evidensbaserat*. Hämtad den 12 april, 2016, från <http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/attarbetevidensbaserat>

Socialstyrelsens författningssamling. (2012). *Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende*. (Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd 2012:11). Stockholm.

SOU: 2005:81 *Källan till en chans*. Stockholm: Fritze.

SOU 2008:18 *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – till nytta för brukaren*. Stockholm. Fritze.

SOU 2009: 68 *Lag om stöd och skydd för barn och unga. Betänkande av barnskyddsutredningen*. Stockholm. Fritze.

SOU 2011:9 *Upprättelseutredningen, Barnen som samhället svek- åtgärder med anledning av övergrepp och allvarliga försummelser i samhällsvården: betänkande*. Stockholm: Fritze.

Sundell, K., & Thunell, M. (1997). *Att arbeta som familjehem. En undersökning av familjehemsvården*. Stockholm: Resursförvaltningen för skola och socialtjänst, FoU-rapport 1997:4.

Svensson, K., Johnsson, E., & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme- utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.

Vinnerljung, B., Sallnäs, M., & Westermark, P. (2001). *Sammanbrott vid tonårsplaceringar om ungdomar i fosterhem och på institution*. Stockholm: Modin Tryck.

Bilaga 1

Examensarbete om familjehemsutredningar

Hej!

Vi är två socionomstudenter som studerar sjätte termin på Hälsohögskolan i Jönköping. Vi är intresserade av utredningsarbetet av blivande familjehem, ett område som vi tycker är viktigt och spännande. Att utredning av blivande familjehem är ett relativt outforskat fält inom socialt arbete har också gjort att vi valt att ägna vårt examensarbete åt detta. Syftet med vårt examensarbete är att undersöka hur familjehemssekreterare hanterar sitt uppdrag att utreda familjehem och deras reflektioner kring detta. Detta kommer göras i form av kvalitativa intervjuer med 6-8 familjehemssekreterare i olika kommuner.

Du tillfrågas härmed att delta i en sådan intervju med oss. Vi kommer att behandla era uppgifter konfidentiellt i syfte att bevara er anonymitet. Det du berättar i intervjun kommer endast användas som material till vår uppsats. Ditt deltagande i intervjun är frivilligt och du kan när som helst avbryta utan att en förklaring behöver ges.

Frågorna i intervjun kommer att handla om ditt utredningsarbete samt ditt handlingsutrymme som familjehemssekreterare. Intervjun beräknas att ta cirka 60 minuter. För att underlätta analysen av vårt material kommer intervjun att spelas in.

Vi önskar genomföra intervjun något av dessa datum:

Tisdag 19/4 under eftermiddagen

Onsdag 20/4 under förmiddagen

Torsdag 21/4

Fredag 22/4

Tisdag 26/4 under eftermiddagen

Föreslå gärna flera tider du kan ses då vi kan behöva pussla med tidsschemat. Vi hoppas höra ifrån dig snarast via mail eller telefon så att vi vet om du vill delta eller inte, du får då gärna också tala om vilken utredningsmetod (exempelvis Kälvestenmetoden) din arbetsplats använder detta för att vi vill få en viss spridning i vårt material. Om du inte vill delta uppskattar vi om du vidarebefordrar detta informationsbrev till någon av dina kollegor.

Med Vänliga Hälsningar

Cecilia Åkesson

Julia Storck

Bilaga 2

Intervjuguide

Intervjun inleds med några bakgrundsfrågor kring utbildning och erfarenhet.

Huvudfrågor

Hur utreder du blivande familjehem? Beskriv utredningsprocessen.

Vad är anledningen till att du använder just det sättet att utreda på?

Vad tycker du är viktigast att utreda hos tilltänkta familjehem?

Hur ser du på ditt handlingsutrymme i utredningsarbetet?

Du som familjehemssekreterare har regler och riktlinjer som du måste förhålla dig till, hur påverkar det ditt handlingsutrymme?

Hur ser utvecklingsarbetet ut kring utredningsarbetet?